

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Radka Štorková

**Konkurenční a konsensuální demokracie.
Jaký model pro Českou republiku?**

**Majoritarian And Consensus Democracy.
Which Model For The Czech Republic?**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Třešti dne 30. března 2009

OBSAH

ÚVOD.....	4
1. AREND LIJPHART A MODELÝ DEMOKRACIE.....	9
1.1. Vznik a vývoj koncepce.....	9
1.2. Konsensuální a většinová demokracie.....	10
1.2.1. Většinový (konkurenční) model.....	11
1.2.2. Konsensuální model.....	12
2. KRITÉRIA VÝBĚRU KONKRÉTNÍHO MODELU.....	16
2.1. Nadřazenost konsensuální demokracie podle Lijpharta.....	16
2.2. Obecné výhody a nevýhody obou modelů.....	20
3. SOUČASNÝ STAV: KAM ZAŘADIT ČESKOU REPUBLIKU?.....	24
4. CHARAKTER ČESKÉ SPOLEČNOSTI A JEJÍ POLITICKÁ ŠTĚPENÍ.....	26
4.1. Etnická homogenita společnosti.....	26
4.1.1. Národnostní struktura.....	26
4.1.2. Náboženská struktura.....	28
4.2. Politické strany národnostních menšin.....	29
4.3. Dominance socioekonomické štěpné linie.....	30
5. NEGATIVNÍ ZKUŠENOSTI Z DOSAVADNÍ POLITICKÉ PRAXE.....	33
5.1. Problémy se sestavováním vlád.....	33
5.2. Neakceschopnost a neefektivní vládnutí.....	35
5.3. Nekonsensuálnost elit a nízká politická kultura.....	36
6. VOLEBNÍ SYSTÉM A PERSPEKTIVY JEHO ZMĚNY.....	39
6.1. Neúspěšný pokus o volební reformu z konce 90. let.....	39
6.2. Aktuální stav diskuse o změně volebního systému.....	43
ZÁVĚR.....	46
PRAMENY A LITERATURA.....	50
Prameny.....	50
Internetové.....	50
Tištěné.....	51
Literatura.....	51
ABSTRAKT.....	55

ÚVOD

Spolu s pádem komunistických režimů ve střední a východní Evropě na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století vyvstala i otázka o konkrétní podobě demokracie pro nově nebo opětovně se demokratizující země. Přesněji řečeno, vedla se diskuze o tom, jaké politické uspořádání by v podmínkách těchto zemí bylo nejvhodnější a produkovalo by žádoucí politické výstupy. Nalézt jednoznačné řešení ale bylo velmi obtížné, neboť historická i současná zkušenost nám ukazují, že fungující demokratický režim může v praxi nabývat různých forem. To je dáno jednak odlišným chápáním významu pojmu demokracie, který je sám o sobě značně vágní a tudíž ponechává prostor pro vlastní definici, a jednak i odlišnými podmínkami a potřebami různých zemí. Politolog Arend Lijphart však ve své koncepci poukázal na skutečnost, že i přes veškerou rozmanitost je u většiny demokratických zemí možné identifikovat některé společné prvky. Na základě toho pak rozlišil dva hlavní typy demokracie: většinový a konsensuální model. Tyto modely ztělesňují dva protikladné a vzájemně se vylučující principy akceschopnosti a reprezentativity.

Lijphartovo rozdělení patří mezi nejznámější a bylo i hlavním teoretickým východiskem při psaní této práce, která je věnována jeho aplikaci na podmínky ČR. Bezprostředně po revoluci se tehdejší Československo kvůli přijetí poměrného volebního systému vydalo cestou směřující spíše ke konsensuálnímu uspořádání. V podmínkách několikanárodnostní federace byla tato forma více než žádoucí. Po rozpadu Československa a vzniku samostatné ČR se ale charakter státu zásadně změnil. V současné době je zemí s homogenním obyvatelstvem a absencí hlubších sociopolitických konfliktních linií. Její ústavní uspořádání však tuto proměnu výrazněji nereflektovalo, což mělo a stále má za důsledek řadu negativních dopadů na kvalitu demokracie a stabilitu vládnutí u nás. Důležitost výzkumu modelů demokracie pro Českou republiku vyplývá zejména z nutnosti eliminovat tyto negativní aspekty a z potřeby zajistit efektivnější a zodpovědnější výkon politické moci. Mohou nám být jakýmsi vodítkem k tomu, jak uspořádat politické instituce a dosáhnout tak kýžených výsledků. S ohledem na právě probíhající diskusi o změně volebního zákona se navíc jedná o velmi aktuální problém.

Ve své práci si proto kladu za cíl analyzovat možnost praktické aplikace Lijphartovy koncepce demokratických modelů v podmínkách českého politického

systemu, a v návaznosti na to pak prezentovat argumenty ve prospěch využití konkurenčního (většinového) modelu v České republice. Dalším cílem bude poskytnutí základního vhledu do Lijphartovy teorie modelů demokracie a přiblížení problematiky výběru jednotlivých modelů na základě určených kritérií. Rovněž se pokusím zhodnotit perspektivu možné budoucí aplikace konkurenčního modelu v České republice.

V práci se zaměřím na ověření následující hypotézy:

S ohledem na národnostní a náboženskou homogenitu české společnosti, jednorozměrnost stranické soutěže a dosavadní politickou praxi je pro Českou republiku vhodnější konkurenční model demokracie.

Z časového hlediska je práce orientována především na období po vzniku samostatné České republiky, respektive na dobu po prvních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1996 do současnosti. Pro ověření hypotézy je zvolen empiricko-analytický přístup, který je založen na sběru dat a jejich následné analýze. Práce je psána jako případová studie. Pro doplnění stanovené hypotézy jsem si položila tyto výzkumné otázky:

Je konsensuální model skutečně univerzální a nejlepší model demokracie, jak tvrdí Lijphart? Jaká kritéria bychom měli zohlednit při výběru modelu demokracie pro Českou republiku? Kam je možné ji v její současné podobě v rámci Lijphartovy typologie zařadit? Je v jejím případě možnost uplatnění konkurenčního modelu vůbec reálná? Korespondují navrhované varianty nového volebního systému s tímto modelem?

Ráda bych také hned v úvodu objasnila použití důležitých pojmů. S ohledem na zadaný název práce budu pracovat především s pojmem *konkurenční demokracie*, který používá především český politolog Miroslav Novák, a který je významově totožný s Lijphartovým pojmem většinové (nebo westminsterské) demokracie. Pouze u výkladu Lijphartovy koncepce v první kapitole jsem ponechala jeho vlastní označení a užila termín *většinová demokracie*.

Co se týče dosavadního zpracování tématu českými autory, je nutné konstatovat, že této problematice nebyla zatím z jejich strany věnována příliš velká pozornost. Aplikací Lijphartovy koncepce v českých podmínkách se dosud částečně zabývala pouze jedna

rozsáhlejší studie a dále několik odborných článků a obecnějších kapitol v publikacích. Navíc některé z prací autorů jsou v podstatě pouhým shrnutím či rozšířením prací již vydaných, takže v zásadě nepřinášejí žádné nové informace. Většinou se také nejedná o práce příliš aktuální, neboť poslední příspěvek k tématu byl vydán v roce 2004 a jde o částečně přepracovaný článek z roku 2002. Asi nejvýznamněji k diskuzi o podobě modelu české demokracie přispěl Miroslav Novák, který patří k zastáncům konkurenčního modelu. Je třeba zmínit především jeho studii *Jakou demokracii pro nové demokracie?: konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země* z roku 2001. Novák se v této studii pokouší vyvrátit Lijphartovo tvrzení o vhodnosti konsensuálního modelu pro všechny země. Navzdory názvu je však otázce aplikace určitého modelu na Českou republiku věnována minimální pozornost. Své argumenty k obhajobě konkurenčního modelu pak přehledně shrnul v článku *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* z roku 2000. Z dalších autorů nelze opomenout Lubomíra Kopečka a Víta Hlouška, kteří tématu věnovali článek v časopise *Politologická revue* a kapitolu ve své knize *Demokracie : teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie* z roku 2004. Tuto práci bych vyzdvihla proto, že se jako jediná pokouší o analýzu současného českého politického systému ve snaze zařadit jej k jednomu ze dvou demokratických modelů. Podrobnější charakteristiku konsociační a konsensuální demokracie nabízí též jedna kapitola knihy Blanky Říchové *Moderní politologické teorie*, poprvé vydaná v roce 2000. Žádný z českých autorů bohužel zatím nevypracoval rozsáhlejší práci týkající se obhajoby konsensuálního modelu pro Českou republiku. K odpůrcům konkurenční demokracie se řadí například politolog Michal Klíma, který se touto záležitostí velice stručně zabýval v jedné z kapitol své knihy *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství* z roku 2001.

Teoretický rámec mé práce pak vychází především z knihy Arenda Lijpharta *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries* z roku 1999. Toto dílo je vlastně revizí knihy *Democracies: Patterns of Majoritarian & Consensus Government in Twenty-One Countries* z roku 1984. V ní Lijphart poprvé poskytl podrobný a ucelený výklad své koncepce konsensuální a většinové demokracie. Vydání z roku 1999 však základní rysy koncepce nijak výrazněji nepozměňuje.¹ K hlavním definičním znakům modelů jsou ale přidány dva nové. Celá studie pak

¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha 2000, s. 215.

rovněž pracuje se širším vzorkem zemí, a to se 36 státy oproti původním 21. Lijphart k tématu napsal i celou řadu kratších článků, z nichž některé byly při psaní práce rovněž využity.

Podkladem pro praktickou část, zabývající se obhajobou hypotézy, byly především publikace týkající se přímo českého politického systému, popřípadě jeho konkrétních aspektů. Za zmínku stojí zejména dílo Ladislava Cabady a Karla Vodičky *Politický systém České republiky: historie a současnost* ve svém aktualizovaném vydání z roku 2007. Tato kniha poskytuje ucelený přehled základních vlastností českého politického systému a mimo jiné i analyzuje hlavní demokratické principy, na nichž je postaven. V závěrečné kapitole pojednávající o volebním systému jsem čerpala především z knihy *Volební systémy*, vydané v roce 2004, která je souborným dílem pedagogů a studentů politologie Masarykovy univerzity v Brně. Při analýze charakteru české společnosti pro mě byly cenným zdrojem informací i internetové stránky Českého statistického úřadu (zejména údaje ze sčítání lidu v roce 2001) a rovněž i jeho specializované stránky nesoucí název Volební server, zaměřené na volební výsledky. Dále jsem v práci využila i citace z článků několika zpravodajských serverů, které sloužily k ilustraci konkrétních příkladů analyzovaných jevů týkajících se výkonu politické moci v České republice.

Práce je pomyslně rozdělena do dvou částí, první z nich (odpovídající kapitolám 1., 2. a 3.) je zaměřena spíše teoreticky, druhá (kapitoly 4., 5. a 6.) se věnuje ověřování stanovené hypotézy. Teoretická část by měla poskytnout základ nezbytný pro pochopení části praktické. Celkové členění tedy zahrnuje šest hlavních kapitol, většina je pak dále dělena na podkapitoly, které se zabývají dílčími problémy.

Cílem první kapitoly je uvedení do koncepce demokratických modelů Arenda Lijpharta. Je zde stručně nastíněn vznik a vývoj jeho typologie, její současná podoba a následně jsou popsány základní rysy konsensuálního i většinového modelu. Druhá kapitola je potom věnována kritériím, která je nutné při výběru modelu pro určitý stát zohlednit. Konkrétně zde jsou rozebírána kritéria navržená Lijphartem, jež budou následně postavena do kontrastu s názory jiných odborníků. Rovněž stanovím vlastní kritéria, jež jsou dle mého názoru relevantní pro Českou republiku. Součástí je i podkapitola shrnující hlavní (subjektivní) výhody a nevýhody obou modelů, které mohou při výběru rovněž hrát roli. Ve třetí kapitole, která je svým rozsahem nejkratší, se pokusím na základě přítomnosti jednotlivých charakteristických znaků nastíněných v první kapitole o zařazení České republiky k jednomu z těchto modelů. V pořadí čtvrtá kapitola se v rámci argumentace na podporu stanovené hypotézy zaměřuje na analýzu

podoby české společnosti podle národnostního a náboženského měřítka a také z hlediska sociopolitických štěpných linií. Pozornost bude věnována i zhodnocení role politických subjektů národnostních menšin v českém politickém systému. Pátá kapitola rozebírá problémy související s dosavadním výkonem politické praxe, jmenovitě tedy sestavováním vlády po volbách a z toho pak vyplývající neefektivitu vládnutí. Bude poukázáno na spojitost těchto komplikací s podobou současného volebního systému. V rámci této kapitoly se rovněž zaměřím na podobu současné české politické kultury, která je důležitým aspektem ovlivňujícím aplikaci zkoumaných demokratických modelů. Závěrečná kapitola pak pojednává o současném volebním systému a o možných perspektivách jeho změny. Bude zde zhodnocen vývoj volebního systému od pádu komunistického režimu a nastíněn aktuální stav diskuse k jeho uvažované změně. Též se soustředím na rozbor možného dopadu této změny na stabilitu vlády a v konečné fázi i na podobu demokracie v České republice. Závěrem úvodu bych ještě chtěla poděkovat vedoucímu práce Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za zapůjčení literatury k tématu.

1. AREND LIJPHART A MODEL Y DEMOKRACIE

1.1. Vznik a vývoj koncepce

V šedesátých letech dvacátého století vytvořil nizozemsko-americký politolog Arend Lijphart (*1936) novou typologií demokratických režimů. Inspirací mu bylo rozdělení politických systémů, které v padesátých letech navrhl Gabriel Almond². Lijphart ve své typologii zohlednil dva hlavní faktory: stupeň kulturní fragmentace společnosti (míra homogenity/heterogenity) a soudržnost politické elity (soutěživost/kooperativita). Na základě těchto faktorů pak definoval čtyři typy demokratických režimů:³

1. demokracie odstředivá – soutěživost elit je spojena s vysokým stupněm kulturní fragmentace společnosti, což produkuje velmi nestabilní demokracii (např. první italská republika 1945 – 1993 nebo Výmarská republika 1918-1933)
2. demokracie dostředivá – soutěživost elit je spojena s vysokou homogenitou společnosti, výsledkem je stabilní a účinný politický systém (např. Velká Británie či USA)
3. demokracie depolitizovaná – spolupráce elit je propojena s nízkým stupněm kulturní fragmentace společnosti. V takovém systému téměř neexistuje politická soutěž.
4. demokracie konsociační – spolupráce elit je spojena s vysokým stupněm kulturní fragmentace společnosti (např. Nizozemsko, Belgie či Rakousko)

Pozornost věnoval obzvláště poslednímu typu, tzv. demokraciím *konsociačním*, tedy zemím, které se i přes značný stupeň fragmentace vyznačovaly neobvykle vysokou mírou demokratické stability. Mezi ně zařadil i své rodné Nizozemí, jehož příklad pak využil k rozboru a potvrzení svých tezí. Do té doby mezi politology převládal názor, že demokracie se může rozvinout a úspěšně existovat pouze v zemích, kde nejsou výrazné hranice mezi příslušníky různých kulturních, jazykových, etnických či náboženských

² Viz například ALMOND, Gabriel: *Comparative Political Systems*. Journal of Politics, 18, 1956, č. 3, s. 391-409.

³ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Demokracie : teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2004, s. 203-205.

skupin.⁴ Právě proto byla teorie konsocialismu ve své době považována za přelomovou a významnou. Arend Lijphart a výše zmíněný Gabriel Almond však tehdy nebyli jediní, kdo přišli s koncepcí založenou na podobném předpokladu. Kromě nich lze zmínit například Davida E. Apter, který pojem konsocialismus použil při rozboru politického systému Ugandy v roce 1961.⁵ Lijphartova typologie je z nich ale nejznámější a patrně i nejvýznamnější, neboť ji mnoho politologů přijalo za svou, a je v odborných kruzích všeobecně přijímána a používána. Celá řada autorů se jeho koncepcí inspirovala ve svých vlastních pracích (např. Gerhard Lehbruch, Val R. Lorwin či Wolfgang T. Bluhm, kteří si však k označení takového demokratického systému vytvořili vlastní termíny).

1.2. Konsensuální a většinová demokracie

Lijphart svou koncepcí průběžně přepracovával a v 70. letech nahradil pojem konsociační demokracie pojmem *konsensuální demokracie*. Jedná se o jakousi modifikovanou verzi, která klade o něco větší důraz na instituce a politické procedury.⁶ Jejím protikladem je tzv. většinový (též konkurenční nebo westminsterský) model. Oba modely pak mají dvě dimenze, spojující několik na sobě podle Lijpharta závisících proměnných: první je dimenze exekutivně-stranická (ta zahrnuje typ exekutivy, volebního a stranického systému, vztah mezi exekutivou a legislativou a charakter organizace zájmových skupin), druhou dimenze federálně-unitární (stupeň centralizace, typ parlamentu, flexibilita ústavy, autonomie legislativy a míra závislosti centrální banky).⁷ Je nutné zdůraznit, že tyto modely mohou být použity pouze v podmínkách parlamentní (zastupitelské) demokracie a nikoli v prezidentských systémech. To také vylučuje existenci prvků přímé demokracie, a to jak u konsensuálního, tak u konkurenčního modelu. Následující dvě podkapitoly definují hlavní znaky obou modelů, dichotomické rozdíly mezi nimi pak ukazuje tabulka č. 1 na straně 14-15.

⁴ ŘÍCHOVÁ, B.: *Přehled moderních politologických teorií*, s. 197.

⁵ LIJPHART, Arend: *Consociational Democracy*. *World Politics*, 21, 1969, č. 2, s. 211.

⁶ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK L.: *Demokracie : teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*, s. 210.

⁷ LIJPHART, Arend: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries*. New Haven 1999, s. 3.

1.2.1. Většinový (konkurenční) model

Většinová demokracie je vhodná pro země s homogenním obyvatelstvem. Jejím základem je většinová a tudíž *akceschopná* vláda, jejíž rozhodování není komplikováno složitým vyjednáváním s koaličními partnery. Vítězná strana tak má možnost dostat svým předvolebním slibům. Jedná se o model soutěživý, postavený na konkurenci dvou velkých stran, které se střídají u vlády. Svými charakteristikami se nejvíce blíží demokratickému ideálu, tak jak bývá nejčastěji chápán, tedy vládě většiny a podle přání většiny. Nejlepším příkladem tohoto modelu je podle Lijpharta Velká Británie (proto bývá někdy označován také jako westminsterský), Nový Zéland (do roku 1993, kdy došlo ke změně volebního systému) a částečně i Barbados. V posledním vydání své knihy Lijphart u většinového modelu definoval deset hlavních znaků, dva z nich (závislost centrální banky a pluralismus zájmových skupin) byly přidány nově. Oproti předchozímu vydání z roku 1984 je v něm ale vynechána zmínka o jednorozměrnosti stranického systému (jedna hlavní štěpná linie) a nutnosti zastupitelské demokracie.⁸ Osobně tyto znaky považuji pro většinový model za naprosto klíčové a domnívám se, že je Lijphart v hlavním výčtu nezmínil nejspíše proto, že jejich přítomnost pokládal za samozřejmou. Hlavní znaky většinového modelu jsou tyto:⁹

1. Koncentrace výkonné moci: jednobarevná většinová vláda. Koaliční vládnutí bývá pouze výjimečné, a pokud už k němu dojde, koalice je složena z nejmenšího možného počtu stran (*minimal winning cabinets*).
2. Fúze moci a dominance vlády nad parlamentem. Vláda je sice závislá na důvěře parlamentu, ve skutečnosti je mu ale nadřazena, neboť premiér je zároveň i lídrem strany, která má v parlamentu většinu. Reálná moc vlády je pak odvozena z velikosti a soudržnosti parlamentní většiny, která poskytuje podporu vládním návrhům.
3. Bipartismus. Systému dominují dvě hlavní politické strany, které se střídají u moci. Ostatní politické strany mají obvykle rovněž své zastoupení v parlamentu, ale s ohledem na disproporční volební systém je malé a nevýznamné. V podstatě tak stojí zcela mimo politickou soutěž.

⁸ LIJPHART, Arend: *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Democracy in Twenty-One Countries*. London 1984, s. 8-9.

⁹ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, s. 9-21.

4. Většinový volební systém. Obvykle relativní většinový systém (*first past the post*) v jednomandátových obvodech. K zisku mandátu tak není potřeba nadpoloviční většiny hlasů, ale jejich největší podíl. Takový systém je výrazně disproporční ve prospěch vítěze a znevýhodňuje ostatní strany, především ty malé.
5. Pluralismus zájmových skupin. Existence nekoordinovaných zájmových skupin s různorodými zájmy, které vykonávají nátlak na vládu nezávisle na sobě v souladu se soutěživou povahou politického systému.
6. Unitární a centralizovaná vláda. Moc je soustředěna v centru v rukou vlády. Pokud zde existuje nějaké přerozdělení moci ve prospěch regionů, je většinou omezené. Pravomoci regionů navíc nejsou garantovány ústavou, jako je tomu v případě federálního uspořádání .
7. Asymetrický bikameralismus. Princip většinové vlády vyžaduje koncentraci pravomocí v jednom legislativním orgánu, tedy v nejlepším případě přímo unikameralismus. Pokud existují parlamentní komory dvě, jejich pravomoci jsou nevyvážené.
8. Flexibilita ústavy. Parlament může libovolně měnit a přijímat zákony. Jeho moc není nijak formálně omezena, může se řídit (jako například britský parlament) zvykovým právem, tradicemi či různými konvencemi atd. Stejně tak může být jednoduše měněna i ústava, která je tudíž velmi flexibilní.
9. Absence soudní kontroly a suverenity parlamentu. Je důsledkem neexistence psané ústavy. Není zde žádná „vyšší instance“ jako ústavní soud, která by mohla zkoumat, zda jsou přijaté zákony v souladu či rozporu s ústavou.
10. Závislost centrální banky. Banka je závislá na výkonné moci, která ji kontroluje. I když by nezávislost banky byla pro udržení stability měnové politiky v mnoha směrech patrně výhodnější, byla by však rovněž i v přímém rozporu s principy většinové vlády.

1.2.2. Konsensuální model

Tento model vyhovuje především heterogenním společnostem, tedy těm s výrazným zastoupením menšin či rozděleným hlubokými sociopolitickými konflikty.

Je orientován zejména na *representativitu*, přičemž akceschopnost vlády je až druhořadá. Cílem je umožnit podíl na vládě co nejširšímu počtu lidí a dát prostor jejich rozdílným zájmům, aniž by byly určité skupiny obyvatelstva diskriminovány. Dochází tak k utlumení společenských konfliktů. Základem modelu je široká spolupráce (konsensus) několika politických stran v rámci koaliční vlády. Lijphart připisuje konsensuálnímu modelu deset hlavních znaků, stejně jako u většinového modelu byly body týkající se centrální banky a zájmových skupin přidány později. Opět zde oproti původnímu vydání chybí zmínka o štěpných liniích, kterých by v konsensuálním modelu mělo být několik.¹⁰ Hlavní rysy modelu jsou tedy následující:¹¹

1. Sdílení výkonné moci: velké koalice. Cílem je zajistit všem důležitým politickým stranám podíl na vládě. Lijphart připomíná, že se však nejedná o tzv. minimální vítězné koalice, které koncentrují pouze takový počet stran, potřebný k zisku vládní většiny. Pro konsensuální model jsou typické nadbytečné koalice (*oversized cabinets*), nutné pro zajištění reprezentace různých segmentů společnosti.
2. Oddělení moci, formální i neformální. Týká se vztahu vlády a parlamentu, kdy jejich pravomoci jsou rozptýleny tak, aby došlo k výraznému oslabení exekutivy. Vláda nesmí mít nad parlamentem převahu.¹²
3. Multipartismus. Ten předpokládá existenci většího počtu relevantních politických stran, kdy ani jedna z nich není schopna vytvořit většinovou (jednobarevnou) vládu.
4. Poměrný volební systém. S jeho pomocí je zajištěno proporční rozdělení mandátů v parlamentu.
5. Korporativismus zájmových skupin. Zájmové skupiny koordinují své požadavky a jsou ochotné ke kompromisu.
6. Teritoriální a neteritoriální federalismus a decentralizace. Podle Lijpharta je federální uspořádání nejlepším způsobem jak zajistit autonomii různým složkám společnosti. Příkladem využití neteritoriálního federalismu může být Belgie,

¹⁰ LIJPHART, A.: *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Democracy in Twenty-One Countries*, s. 27.

¹¹ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, s. 31-41.

¹² HLOUŠEK, V. – KOPEČEK L.: *Demokracie : teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*, s. 212.

kteřá zřizuje speciální instituce pro menšiny, které nejsou koncentrovány na jednom místě.

7. Vyvážený (symetrický) bikameralismus se zastoupením menšin. Druhá parlamentní komora má napomoci dostatečnému zastoupení menšin. Aby tato její funkce byla splněna, musí být volena jiným způsobem než dolní komora. Také musí mít dostatečné pravomoci a vliv, v ideálním případě stejné jako komora dolní.
8. Rigidní psaná ústava. Ústava je psaná proto, aby se nedala snadno změnit, k tomu je zapotřebí i souhlas menšin. Jejich parlamentní zástupci mají rovněž právo použít veta, pokud nesouhlasí s některými legislativními návrhy.
9. Soudní kontrola. Zákony podléhají kontrole ústavního soudu, který je v tomto směru nejvyšší autoritou.
10. Nezávislost centrální banky. Banka je zcela nezávislá na výkonné moci.

Tabulka č. 1: Dichotomické rozdíly mezi konsensuálním a většinovým modelem podle Arenda Lijpharta

A) Pět rozdílů v exekutivně – stranické dimenzi:

	Většinový model		Konsensuální model
1.	Soustředění výkonné moci v jednostranických vládních kabinetech	<i>versus</i>	Sdílení výkonné moci v širokých vícestranických koaliciích
2.	Vztahy mezi výkonnou a zákonodárnou mocí, v níž je dominantní výkonná moc	<i>versus</i>	Rovnováha výkonné a zákonodárné moci
3.	Systémy dvou stran (bipartismus)	<i>versus</i>	Systémy více než dvou stran (multipartismus)
4.	Majoritní a disproporční volební systémy	<i>versus</i>	Poměrné zastoupení
5.	Systémy pluralistických zájmových skupin s volnou a otevřenou soutěží těchto skupin	<i>versus</i>	Koordinované korporatistické systémy zájmových skupin, zaměřené na kompromisy

B) Pět rozdílů ve federálně – unitární dimenzi:

	Většinový model		Konsensuální model
1.	Unitární a centralizovaná vláda	<i>versus</i>	Federální a decentralizovaná vláda
2.	Soustředění zákonodárné moci v jednokomorovém parlamentu	<i>versus</i>	Rozdělení zákonodárné moci mezi dvěma komorami, které mají stejně velké pravomoci
3.	Flexibilní ústavy, které mohou být snadno změněny prostou většinou	<i>versus</i>	Rigidní ústavy, které mohou být změněny jen mimořádně velkými většinami
4.	Systemy, v nichž má zákonodárny orgán poslední slovo v rozhodnutí o ústavnosti přijímaných zákonů	<i>versus</i>	Systemy, v nichž zákony podléhají přezkoumání ústavnosti nejvyšším nebo ústavním soudem
5.	Centrální banky závislé na výkonné moci	<i>versus</i>	Centrální banky nezávislé na výkonné moci

Zdroj: NOVÁK, Miroslav: *Jakou demokracii pro nové demokracie?: Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno 2001, s. 35.

2. KRITÉRIA VÝBĚRU KONKRÉTNÍHO MODELU

2.1. Nadřazenost konsensuálního modelu podle Lijpharta

Ve svých pozdějších studiích¹³ Lijphart doporučoval konsensuální model jako vhodnější pro všechny země (zejména pak ty, které přecházejí k demokracii), a to bez ohledu na charakter jejich společnosti. Tento model je podle něj lepší nejen ve věci reprezentace a ochrany menšin, ale je i o něco účinnější co se týče ekonomických výsledků.¹⁴ Svá tvrzení podložil závěry, k nimž došel na základě analýzy vzorku 36 demokratických zemí v knize *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries* z roku 1999. Většina zkoumaných zemí patří k ekonomicky vyspělejším státům, které vychází z tzv. západního pojetí demokracie (např. západoevropské státy, USA, Austrálie, Kanada, Izrael). Chudší státy s odlišnou kulturní tradicí jsou zastoupeny výrazně méně (ze 36 pouze 11; např. Botswana, Kolumbie či Papua Nová Guinea). Klíčové pro Lijpharta v tomto směru byly zejména výsledky hodnocení kvality demokracie zkoumaných zemí, které provedl za pomoci osmi kritérií:¹⁵

- Zastoupení žen ve vládě a parlamentu (může sloužit i jako indikátor zastoupení menšin)
- Politická rovnost (ta může být jakožto velmi abstraktní veličina podle Lijpharta vyjádřena snadněji zjistitelnou ekonomickou rovností. V této souvislosti cituje Roberta A. Dahla, který říká, že ekonomické postavení jedince je možné postavit na roveň politického.)
- Volební účast (je důležitá proto, že ukazuje zájem voličů o politiku a také nepřímo vypovídá o politické rovnosti, neboť je spojena s ekonomickým postavením obyvatel)
- Spokojenost voličů s demokracií

¹³ Především studie „Democracies: Forms, Performance, and Constitutional Engineering“ (1994) a citovaná kniha „Patterns of Democracy“ (1999).

¹⁴ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries*, s. 301-302.

¹⁵ Tamtéž, s. 280-293.

- Názorová blízkost vlády a voličů (tento faktor byl zařazen z důvodů časté argumentace proti konsenzuální demokracii tvrzením, že konkurenční demokracie produkuje umírněnou středovou politiku¹⁶)
- Zodpovědnost a korupce (opět snaha vyvrátit předpokládanou transparentnost a vyšší zodpovědnost u konkurenčního modelu)
- 2 kritéria podle Johna Stuarta Milla (výše volební podpory vlády a četnost případů zvolení vlády s absolutně většinovou podporou)

Po zhodnocení všech faktorů Lijphart dochází k závěru, že konsenzuální státy nebo státy, které se konsenzuálnímu modelu alespoň blíží, dosahují v tomto srovnání daleko lepších výsledků než ostatní země. Navíc podle něj bývá konsenzuální model spojen ještě s dalšími pozitivními atributy: takové země často bývají tzv. státy blahobytu (welfare states), které podporují sociální politiku, dále kladou důraz na ochranu životního prostředí, mají méně plná vězení, neprovádí tresty smrti a poskytují štědřejší finanční výpomoc chudým státům.¹⁷ Z toho tedy Lijphart následně vyvozuje, že konsenzuální model zajišťuje „kvalitnější“ demokracii, a pro nově se demokratizující státy je tudíž lepší volbou než konkurenční model. Navíc prý pomáhá tlumit hluboké konflikty ve společnosti, které v takových státech obvykle představují vážný problém. Ve svých pracích se Lijphart také často ohrazuje proti obecnému chápání demokracie jako vlády většiny, což prý rovnou implikuje upřednostnění většinového modelu bez dalších alternativ. Většinová vláda by podle něj neměla být hlavním kritériem při výběru politického uspořádání. Navíc říká, že čistě většinových států existuje jen velmi málo.¹⁸

Lijphartovi však v jeho přesvědčení oponuje celá řada odborníků: například Manfred G. Schmidt upozorňuje na to, že je velmi kontroverzní spojovat politické výstupy (*political performance*) s konkrétním modelem demokracie. Výše popsany Lijphartův výzkum nepovažuje za příliš průkazný, neboť zahrnuje podle něj nereprezentativní vzorek zemí. Kritizuje opomenutí ekonomicky méně vyspělých států a v některých případech i možnou neúplnost či nepřesnost analyzovaných dat. Odlišnou

¹⁶ Viz například NOVÁK, Miroslav: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* In: Centrum pro ekonomiku a politiku, <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=153&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a> (29. 11. 2008)

¹⁷ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, s. 293-294.

¹⁸ LIJPHART, Arend: *Majority Rule In Theory And Practice: The Tenacity Of A Flawed Paradigm*. International Social Science Journal, 43, 1991, č. 3, s. 483.

„výkonnost“ politického systému různých států Schmidt nepopírá a považuje ji za naprosto přirozenou. Existenci přímého kauzálního vztahu tak jak jej popisuje Lijphart však odmítá. Navíc podotýká, že zmiňovaná výkonnost se nutně musí lišit i v rámci konsensuálních demokracií.¹⁹ Také Miroslav Novák s Lijphartem nesouhlasí: není prý možné obhajovat jeden model jako univerzální pro všechny země, protože v každé z nich jsou diametrálně odlišné podmínky, které v některých případech aplikaci konsensuálních prvků vylučují. Navíc nikdy nebyla jednoznačně prokázána souvislost mezi různými modely demokracie a socioekonomickými výkony, jak tvrdí Lijphart.²⁰ Novák říká, že hlavní příčinou toho, že různí politologové prosazují různé dle jejich názoru nejlepší modely demokracie, je odlišné chápání významu pojmu *účinnost* (efficiency či effectiveness) jako nejdůležitějšího kritéria výběru určitého modelu.²¹ Podle něj by účinnost měla být definována jako akceschopnost, tedy schopnost vlády volně provozovat svou politiku. Arend Lijphart ale prý chápe účinnost především ve smyslu socioekonomických výsledků. Novák tedy zdůrazňuje, že v první řadě je potřeba se ptát na to, *za jakých podmínek* konsensuální model vyhovuje lépe nebo ještě přesněji, za jakých okolností už nemáme na vybranou, protože konsensuální model představuje jedinou možnost, jak udržet demokracii.²² Používat stejná kritéria u všech zemí by logicky nemělo smysl, neboť jejich důležitost je všude jiná. Například pro stát s homogenní společností není otázka reprezentace menšin klíčová.

Podobný názor jako Novák zastává i Robert A. Dahl, který se domnívá, že hledání jediného nejlepšího pravidla rozhodování v demokratickém procesu je nutně odsouzeno k zániku. Nejprve je prý potřeba pečlivě zhodnotit okolnosti, za nichž se tato rozhodnutí budou provádět.²³ Rovněž Giovanni Sartori se stavěl proti nadřazenosti konceptu konsensuální demokracie.²⁴ Zajímavé je, že ve svých raných pracích o konsociační demokracii Lijphart naopak varoval před použitím konsociačních prvků v homogenních společnostech. Mohly by prý totiž vést ke snížené akceschopnosti a jiným neblahým důsledkům. Kooperativní politika v takové zemi by mohla způsobit vznik tzv. kartelové demokracie, která má podobu jakéhosi oligopolu, a zamezuje tak zdravé stranické

¹⁹ SCHMIDT, Manfred G.: *Political Performance And Types Of Democracy: Findings From Comparative Studies*. European Journal of Political Research, 41, 2002, č. 2, s. 149-150.

²⁰ NOVÁK, M.: *Jakou demokracií pro nové demokracie?: konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*, s. 41.

²¹ Tamtéž, s. 11.

²² Tamtéž, s. 42.

²³ DAHL, Robert A.: *Demokracie a její kritici*. Praha 1995, s. 147.

²⁴ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha 2001, s. 83.

soutěži. Zároveň by napomáhala zvýšení vyděračského potenciálu antisystémových stran, což bylo dokonce i empiricky dokázáno.²⁵

Při rozhodování o volbě mezi konsensuálním a konkurenčním modelem spočívá hlavní dilema v upřednostnění reprezentativity či vládní akceschopnosti. Sartori poukazuje na to, že vždy musíme zvolit buď jeden, nebo druhý model, žádné kompromisy nejsou možné. Bylo by velmi obtížné mezi nimi nalézt rovnováhu: „...z hlediska institučního inženýrství nelze vybudovat zastupitelský systém, který maximalizuje současně jak funkci fungování, tak funkci vyjadřování či odrážení.“²⁶ Zatímco preference reprezentativity/akceschopnosti jsou podle Miroslava Nováka věci spíše subjektivního pohledu, dají se stanovit i objektivní kritéria (chování politických stran, existence alternace vlád, míra polarizace atd.), ze kterých lze pak při výběru vycházet.²⁷ Manfred G. Schmidt také například zastává názor, že hybridní formy demokratických režimů, tedy takové, které kombinují konsensuální i většinové prvky, mohou být daleko vhodnějším institucionálním uspořádáním než tzv. čisté typy. Vhodně totiž vyvažují některá svá negativa.²⁸

Osobně považuji za nejdůležitější výběrové kritérium zejména charakter společnosti daného státu. Hlavní podmínkou fungování konsensuálního modelu by potom měla být také vhodná politická kultura. V případě konkurenčního modelu ale není dle mého názoru politická kultura rozhodující. Alespoň by však, jak říká Miroslav Novák, měly politické strany respektovat podmínky demokratické politické soutěže.²⁹ Má kritéria jsou tedy v podstatě totožná s těmi, která Lijphart navrhl ve své rané koncepci konsociační demokracie. Podoba obou modelů, konkurenčního i konsensuálního, totiž podle mě vychází především z charakteru společnosti státu. Například většina prvků konsensuálního modelu, tedy koaliční vláda, federalismus, bikameralismus, multipartismus či poměrný volební systém je v podstatě vytvořena na míru společnostem heterogenním, tedy potenciálně konfliktním. Společnost homogenní

²⁵ NOVÁK, M.: *Jakou demokracii pro nové demokracie?: konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*, s. 47.

²⁶ NOVÁK, Miroslav: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* In: Centrum pro ekonomiku a politiku, <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=153&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a> (29. 11. 2008)

²⁷ Tamtéž.

²⁸ SCHMIDT, M. G.: *Political Performance And Types Of Democracy: Findings From Comparative Studies*, s. 153.

²⁹ NOVÁK, M.: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* (internet).

vzhledem k absenci dalších sociálních segmentů takové instituce nepotřebuje. Abychom však mohli konsensuální model aplikovat, je třeba vedle heterogenní společnosti také vůle politiků spolupracovat a uzavírat vzájemné kompromisy, tedy příznivá politická kultura, která je často závislá na historické a kulturní tradici státu. Pokud chybí ochota ke spolupráci, konsensuální model nemůže nikdy dobře fungovat. Výsledkem by v takovém případě bylo zřejmě zablokování demokracie, což je velmi obtížně řešitelná situace. Tvrzení Lijpharta, že i v nekonsensuálních státech lze tento model použít, neboť může naopak podnítit politickou spolupráci i tam, kde k ní dříve žádná vůle nebyla³⁰, je podle mě nesmyslné.

Jak dokáži v pozdější analýze, charakter společnosti České republiky je co se týče národnostního, náboženského a sociopolitického složení homogenní. Navíc si dovoluji tvrdit, že zde naprosto chybí zmiňovaná konsensuální politická kultura. Opoziční smlouva mezi ČSSD a ODS z roku 1998 byla výjimkou a navíc rozhodně nevzešla z jejich konstruktivní spolupráce, ale byla čistě pragmatickým a vypočítavým krokem. Samotná přítomnost těchto faktorů samozřejmě automaticky neimplikuje vhodnost konkurenčního modelu. Avšak v našem případě tomu nahrává i dosavadní průběh politické praxe: neefektivní vládnutí v důsledku nevhodného volebního systému. V následující podkapitole se ještě pokusím stručně shrnout hlavní obecné výhody a nevýhody obou modelů, avšak jak již bylo zmíněno, mohou být vnímány velmi subjektivně.

2.2. Obecné výhody a nevýhody obou modelů

Konkurenční model

Výhody

• Větší vládní zodpovědnost a transparentnost rozhodování

Plnou zodpovědnost za úspěch či neúspěch vládní politiky nese vždy pouze jedna politická strana, která tvoří jednobarevný kabinet. Pokud jsou voliči s vládnutím nespokojeni, jednoduše onu politickou stranu již nezvolí a raději vyberou jejího protikandidáta. Rozhodovací proces je také daleko transparentnější než u

³⁰ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries*, s. 307.

konsensuálního modelu, protože není potřeba složitých vyjednávání a kompromisů s koaličními partnery, která často probíhají za zavřenými dveřmi.³¹

- **Akseschnost**

Hlavní přednost a atribut konkurenčního modelu. Vláda je schopna činit rychlá rozhodnutí, má možnost plnit svůj volební program. Rozhodovací proces není bržděn koaličními stranami a nutností přizpůsobovat a měnit volební program v závislosti na jejich požadavcích.

- **Přímá vazba mezi voličem a zvoleným členem parlamentu**

Při uplatnění většinového volebního systému v jednomandátových obvodech volič volí pouze jednoho zástupce. Personalizovaná volba mu tak umožňuje mít větší přehled o tom, kdo jej v parlamentu reprezentuje, než je tomu například při použití kandidátních listin v poměrných systémech. Zvolený poslanec je také přímo odpovědný voličům obvodu, za nějž byl zvolen.³²

- **Zmírnění politických rozporů**

Konkurenční model vede téměř vždy k umírněné a nikoli extrémní politice. Většina voličů totiž není striktně pravicového či levicového zaměření, ale spíše středového. Vítězná strana se proto musí soustředit hlavně na tyto středové voliče. Poté co začne vládnout, nemůže provádět silovou extrémní politiku, neboť by se jí to v dalších volbách vymstilo.³³

Nevýhody

- **Disproporční výsledky voleb**

Většinové systémy nereflektují celkové rozložení hlasů odevzdaných voliči ve volbách. Favorizují vítěznou stranu, která je oproti ostatním výrazně zvýhodněna, což může být vnímáno jako nespravedlivé. Malé strany nemají šanci uspět. Výsledkem je nereprezentativní složení parlamentu. V politice není místo pro prezentaci různorodých názorů a hrozí tak „tyranie většiny“.

- **Diskriminace menšin**

Souvisí s předchozím bodem, menšinové společenské skupiny nemají v politickém systému zajištěnou ochranu svých zájmů. Hrozí tak eskalace konfliktů, která může vážně ohrozit stabilitu celého systému a v nejhorším případě vést až k občanské válce.

³¹ NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering: Voting Rules And Political Behaviour*. Cambridge 2004, s. 72.

³² Tamtéž, s. 71.

³³ NOVÁK, M.: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* (internet).

- **Rychlá rozhodnutí nemusí být nutně správná rozhodnutí**

Neexistuje záruka toho, že akceschopná vláda vždy činí správné kroky. Někdy je lepší chvíli posečkat a důkladněji promyslet a připravit zamýšlené kroky.

Konsensuální model

Výhody

- **Reprezentativní složení parlamentu a vlády**

Poměrný systém umožňuje rozdělit křesla v zákonodárném sboru podle preferencí voličů. Malé strany a strany zastupující okrajové zájmy a menšiny nejsou znevýhodňovány na úkor velkých stran a mají možnost se zapojit a ovlivňovat politické dění i v rámci koaličních vlád.

- **Utlumení konfliktů v heterogenních společnostech**

Tím, že poskytneme podíl na vládě i subjektům, hájícím zájmy početnějších menšinových segmentů, můžeme snížit pravděpodobnost vypuknutí konfliktů, které by mohly ohrozit zemi.

- **Uspokojení kooperativní vlády³⁴**

Na rozdíl od konkurenčního modelu, který podněcuje soutěživý až nepřátelský vztah politických stran, vytváří konsensuální model příznivé prostředí pro politickou spolupráci.

- **Menší procento propadlých hlasů ve volbách**

Poměrný systém rozděluje mandáty proporcivněji než většinový a tudíž je počet propadlých hlasů nižší. Maximalizuje se tak volební účast.

- **Vyšší šance na přijetí správného rozhodnutí**

Dlouhý vyjednávací proces snižuje pravděpodobnost přijetí unáhleného a nevhodného rozhodnutí.³⁵

Nevýhody

- **Neakceschopnost**

Koaliční vládnutí vyžaduje nutnost konzultace zamýšlených kroků se spoluvládnoucími stranami. Takový proces může být velmi zdlouhavý a komplikovaný, což je nevýhodné

³⁴ NORRIS, P.: *Electoral Engineering: Voting Rules And Political Behaviour* s. 74-75.

³⁵ LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries*, s. 294.

obzvláště v situacích, kdy je potřeba jednat rychle. Poměrný systém také často produkuje nestabilní a slabé vlády.

- **Tyranie menšiny**

Menšina může zneužívat svého chráněného postavení k poškozování většiny stejně tak jako většina může v konkurenčním modelu utiskovat menšinu. Lze toho dosáhnout například soustavným vetováním rozhodnutí většiny, s nimiž menšina nesouhlasí.³⁶

- **Hrozba „zablokování“ demokracie**

V případě, že je konsensuální model užit ve společnosti s nekonsensuální politickou kulturou, nebo pokud se stane, že se koaliční partneři nemohou shodnout ohledně nějaké důležité věci a nejsou ochotni k ústupkům, může nastat situace, kdy dojde k „zablokování“ demokratického procesu. K tomu došlo například v Rakousku ve vládě velké koalice SPÖ a ÖVP, což vedlo k předčasným volbám v září 2008.

- **Nepoměrnost „poměrných“ systémů**

Ne všechny volební systémy označované jako poměrné produkují skutečně proporcionální výsledky. Některé mohou být výrazně disproporční, navíc existuje široká škála jejich variant, které nám umožňují nastavit proměnné tak, abychom dosáhli výsledků takových, jaké si přejeme. V konečné fázi tak mohou znevýhodnit účastníky voleb stejně jako většinové systémy.

³⁶ DAHL, R. A.: *Demokracie a její kritici*, s. 141.

3. SOUČASNÝ STAV:

KAM ZAŘADIT ČESKOU REPUBLIKU?

Lijphart ve své knize zdůrazňuje, že oba modely (konsensuální i většinový) jsou tzv. ideálními typy.³⁷ To znamená, že v empirické praxi neexistuje stát, který by byl přesným prototypem jednoho nebo druhého modelu. Vždy se totiž dají nalézt nějaké odchylky. Při pokusu o přiřazení současného politického systému České republiky k jednomu z těchto modelů se však dostáváme do nelehké situace. Neboť na základě přítomnosti jednotlivých znaků nelze říci, že zde jeden model jednoznačně převažuje nebo se alespoň převaze blíží. Asi nejvýstižněji popsali nynější podobu české demokracie Lubomír Kopeček a Vít Hloušek, kteří ji označili za zvláštní hybrid, zahrnující různé prvky obou ideálních typů.³⁸ Konkurenčnímu modelu odpovídá například homogenní charakter společnosti a absence výrazné sociopolitické a sociokulturní segmentace. Dále je to malý význam horní komory parlamentu (asymetrický bikameralismus) či unitární podoba státu a centralizace politické moci (navzdory určité decentralizaci koncem devadesátých let).³⁹ Z konsensuálních charakteristik zmiňme například poměrný volební systém, který napomáhá produkci vícestranického uspořádání. Podoba koaličního vládnutí však podle Hlouška s Kopečkem neodpovídá ani konsensuálnímu, ani konkurenčnímu modelu. Každá vláda prý byla svým složením i fungováním naprosto specifická.⁴⁰ Přítomnost jednotlivých znaků je pro větší přehlednost zaznamenána v tabulce (viz níže).

Tabulka č. 2: Přítomnost konsensuálních/konkurenčních znaků v českém politickém systému

	Konsensuální model	Konkurenční model
Exekutivní moc	?	?
Vztah vlády a parlamentu		X
Podoba a pravomoci parlamentu		X
Rozložení sil ve stranickém systému	X	
Závislost/suverenita parlamentu	X	
Volební systém	X	
Organizace státu, míra centralizace		X
Podoba ústavy	X	

³⁷ LIJPHART, A.: *Democracies: Patterns of Majoritarian & Consensus Government in Twenty-One Countries*, s. 32.

³⁸ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Česká republika – konsensuální nebo majoritní model demokracie?* Politologická revue, 8, 2001, č. 1, s. 19.

³⁹ Tamtéž, s. 17.

⁴⁰ Tamtéž, s. 18.

Korporativismus/pluralismus		X
Závislost/nezávislost centrální banky	X	

Zdroj: autorka

Z tabulky je patrné, že poměr jednotlivých charakteristik je z hlediska počtu takřka vyrovnaný. Nicméně se domnívám, že existující konsensuální znaky (např. multipartismus) jsou logickým důsledkem využití poměrného volebního systému, který je navíc pro potřeby České republiky (s ohledem na dosavadní politickou praxi) naprosto nevyhovující. Pokud by se tedy zavedl volební systém s většinovými účinky, přetrvávající konsensuální znaky (nezávislost centrální banky, psaná ústava) by byly naprosto nevýznamné a Česká republika by se mohla bez větších výhrad označit za konkurenční demokracii.

4. CHARAKTER ČESKÉ SPOLEČNOSTI A JEJÍ POLITICKÁ ŠTĚPENÍ

4.1. Etnická homogenita

Obyvatelstvo České republiky je s ohledem na jeho národnostní složení i náboženské vyznání možné označit jako homogenní. Tím je tedy naplněn jeden z důležitých předpokladů pro aplikaci modelu konkurenční demokracie. Absence početnějších národnostních minorit zároveň vylučuje i existenci výrazných jazykových a kulturních odlišností, a tím tvorbu uzavřených společenských subkultur a následně i politických subjektů formovaných na etnickém základě. Jak ale podotýkají politologové Gallagher, Mair a Laver, samotná heterogenita společnosti pochopitelně nemusí nutně znamenat přítomnost sociálního konfliktu: k tomu je zapotřebí, aby si dotčená sociální skupina *uvědomila* svou odlišnost a završila toto uvědomění ustavením politické strany.⁴¹ V České republice stejně jako v jiných zemích existují národnostní či náboženské menšiny, ale jak ukáže následující krátká analýza, jejich procentuální podíl na celkové populaci je zanedbatelný. Rovněž klíčový požadavek politické organizace zájmů těchto menšin zde není přítomen. Dominantní štěpnou linií je v současné době tzv. socioekonomická linie transformace, která se od poloviny devadesátých let upevnila a potvrdila jako nejdůležitější rozměr stranické soutěže v České republice.⁴²

4.1.1. Národnostní struktura

Základním vodítkem ke zjištění národnostní struktury obyvatel České republiky jsou údaje ze zatím posledního sčítání lidu, které proběhlo v roce 2001⁴³. Podle tehdejších zjištění žilo v roce 2001 v České republice celkem 10 230 060 osob. Ke 31. 12. 2008 se jejich počet navýšil na 10 467 542.⁴⁴ V roce 2001 se přes 90 % obyvatel přihlásilo k české národnosti (přesný počet viz tabulka na následující straně). Největší

⁴¹ KLÍMA, Michal: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha 2003, s. 66.

⁴² HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Konfliktní demokracie*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2004, s. 94.

⁴³ Další sčítání se bude konat v roce 2011.

⁴⁴ *Obyvatelstvo*. In: Český statistický úřad, http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide (29. 3. 2009)

národnostní menšinou je tak národnost moravská (3,72 %). Poté následuje dle početnosti národnost slovenská, polská, německá a ukrajinská. Švédští politologové Lane a Ersson navíc poukazují na to, že etnický (národnostní) rozpor je třeba redukovat pouze na etnické skupiny vyznačující se odlišnou kulturou a společným jazykem.⁴⁵ Avšak v České republice jsou cizojazyčné a kulturně odlišné menšiny (a to včetně Slováků) celkově zastoupeny málo (5,76 %). V případě Moravanů a Slezanů se podle mého názoru o výrazné kulturní odlišnosti od českých zemí hovořit nedá. Počet občanů cizí státní příslušnosti byl k 31. 12. 2008 úhrnem 438 301 (z toho 172 927 s trvalým pobytem, tj. osob, které mají možnost se zúčastnit komunálních voleb).⁴⁶

Míru homogenity/heterogenity společnosti z etnicko-jazykového hlediska lze objektivně určit na základě tzv. indexu etnické fragmentace, který ukazuje pravděpodobnost, že dvě náhodně vybrané osoby patří v téže zemi k odlišné etnicko-jazykové skupině.⁴⁷ Jeho výpočet pro Českou republiku jsem však nakonec neprovedla, neboť se s ohledem na níže uvedené údaje domnívám, že jej k prokázání národnostní homogenity ani není potřeba. Jako ukazatel by byl tento index relevantní pouze v případě výrazněji segmentovaných společností, např. v Belgii či Nizozemí.

Tabulka č. 3: Počet obyvatel ČR podle národnosti (2001)

(celkový počet ob. 10 230 060)

	Absolutní počet	Procentuální podíl
česká	9 249 777	90,42 %
moravská	380 474	3,72 %
slezská	10 878	0,11 %
slovenská	193 190	1,9 %
polská	51 968	0,5 %
německá	39 106	0,4 %
ukrajinská	22 112	0,2 %
ostatní	282 555	2,76 %

Zdroj: *Zjišťování národnosti ve sčítání lidu, domů a bytů v období 1921-2001*. In: Český statistický úřad, [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/\\$File/Kapitola1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/$File/Kapitola1.pdf) (29. 11. 2008)

⁴⁵ KLÍMA, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*, s. 72.

⁴⁶ *Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství, k 31. 12. 2008*. In: Český statistický úřad, [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/$File/c01t01.pdf) (29. 3. 2009)

⁴⁷ KLÍMA, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*, s. 72.

4.1.2. Náboženská struktura

Štěpná linie v oblasti náboženství sice v české společnosti existuje, ale vzhledem k nízké religiozitě není příliš významná. Jejím reprezentantem je strana KDU-ČSL, jejíž příznivci se rekrutují převážně z řad věřících občanů (především katolíků).⁴⁸ Tradiční křesťanské hodnoty, původně tvořící stěžejní téma programu strany, musely v devadesátých letech kvůli stále slábnoucím vazbám občanů na katolickou církev ustoupit do pozadí. Strana tak byla kvůli obavám z politické marginalizace nucena profilovat se na dominantní ose pravice – levice.⁴⁹ Podle výsledků sčítání lidu z roku 2001 se k náboženské víře přihlásila zhruba třetina občanů (viz tabulka níže). Z tohoto podílu potom tvoří největší část římskí katolíci (83,4 %). Při pohledu na volební výsledky KDU-ČSL od roku 1996 lze konstatovat, že do roku 2006 si strana zachovává poměrně stabilní podporu, i když nepříliš vysokou. Ve volbách 1996 strana získala 8,08 % hlasů, v roce 1998 9 %. Výraznější úspěch zaznamenala až ve spojení s US-DEU jako Koalice v roce 2002 se ziskem 14,24 %. Do voleb 2006 už ale kandidovala samostatně a získala pouhých 7,22 % hlasů, což je jejím nejhorsím výsledkem ve volbách do dolní komory od vzniku samostatné ČR.⁵⁰

Dle výsledků sčítání lidu je v ČR celkem 3 288 088 věřících, z toho většina katolíků. Dá se předpokládat, že se tento počet od doby průzkumu (2001) nijak zásadně nezměnil. V posledních volbách (2006), při její samostatné kandidatuře, dalo KDU-ČSL svůj hlas 386 706 voličů. I pokud by všichni z nich byli věřící (což je velmi nepravděpodobné), je to s ohledem na celkový počet osob s náboženským vyznáním stále poměrně málo (11,8 %). Vliv náboženské linie není tedy příliš velký, přesto se však jedná o druhou nejvýznamnější štěpnou linii v české společnosti vedle socioekonomického rozporu.

Tabulka č. 4: Struktura obyvatelstva podle náboženského vyznání (2001)

	Absolutní počet	Procentuální podíl
Bez vyznání a nezjištěno	6 941 972	67,8 %
Věřící	3 288 088	32,2 %

Zdroj: *Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem*. In: Český statistický úřad, http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem (30. 11. 2008)

⁴⁸ ČERVENKA, Jan: *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií*. In: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Sestavil Daniel Kunštát. Praha, SOÚ 2004, s. 135.

⁴⁹ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK L.: *Konfliktní demokracie*, s. 93.

⁵⁰ *Výsledky voleb*. In: Volební server Českého statistického úřadu, <http://www.volby.cz> (29. 11. 2008)

4.2. Politické strany národnostních menšin

Za dobu samostatné existence České republiky zde vzniklo jen málo politických subjektů zastupujících zájmy menšinových národností. V současnosti je nejvýznamnějším z nich strana Moravané, vzniklá v roce 2005 fúzí dvou stran: Moravské demokratické strany (MDS) a Hnutí za samosprávnou Moravu a Slezsko (HSMS). Jejím hlavním cílem je nezávislost Moravy a vytvoření vlastního parlamentu.⁵¹ Obě původní uskupení byla založena roku 1990 ještě před rozdělením Československa. Svého největšího úspěchu dosáhla strana HSMS (tehdy pod zkratkou HSD-SMS) ve volbách do ČNR v roce 1990, kde získala 10,03 % hlasů. Od té doby však její podpora značně klesala. V roce 1996 ve volbách do PS již obdržela pouze 0,42 % (kolem 25 000 hlasů) a ve dvou následujících volbách (1998 a 2002) vůbec nekandidovala. Ve volbách 1996 soupeřila o hlasy s Moravskou národní stranou, která získala 0,27 % hlasů. Celkem tedy v těchto volbách moravská uskupení získala něco málo přes 40 000 hlasů (0,7 %). V roce 1998 a 2002 se voleb účastnila pouze Moravská národní strana (pod novým názvem Moravská demokratická strana) se ziskem 0,27 % a 0,37 %. V zatím posledních volbách v roce 2006 obdržela nově vzniklá strana Moravané pouhých 0,23 % (kolem 12 500 hlasů).⁵² S ohledem na dosavadní volební výsledky strany lze očekávat, že trend klesající podpory bude pokračovat i nadále. Při sčítání lidu v roce 2001 se k moravské národnosti přihlásilo celkem 380 474 osob. Ve volbách do PS, které se konaly následující rok, strana MDS získala necelých 13 000 hlasů, což je v porovnání s celkovým počtem osob moravské národnosti zanedbatelné číslo. Je tedy zřejmé, že národnostní příslušnost nehraje při rozhodování voličů příliš velkou roli.

Dalším významným subjektem reprezentujícím menšinu byla i Romská občanská iniciativa, která rovněž vznikla již počátkem devadesátých let. Její působení na politické scéně ale bylo omezené, neboť strana nekandidovala ve všech parlamentních volbách. Za dobu existence České republiky se účastnila pouze parlamentních voleb v roce 2002, kde získala asi 500 hlasů. Její činnost byla nakonec pro nečinnost v roce 2007 soudním příkazem pozastavena. Vedle těchto subjektů byly v minulosti založeny dvě další organizace: Romská demokratická sociální strana (její činnost byla pozastavena v roce

⁵¹ *Stručný politický program strany Moravané*. In: Moravané, politická strana, <http://www.moravane.cz/program.php> (29.11. 2008)

⁵² *Výsledky voleb*. In: Volební server Českého statistického úřadu, <http://www.volby.cz> (29. 11. 2008)

2008) nebo Organizace nezávislých Rumunů (zrušena roku 1996).⁵³ V současné době tedy na české politické scéně figuruje pouze jeden aktivní subjekt, zaměřený na národnostní menšinu, a to již zmíněná strana Moravané. Volební neúspěchy takto úzce profilovaných stran a jejich neschopnost získat si širokou podporu mezi menšinami, které chtějí reprezentovat, svědčí o tom, že ve voličských preferencích občanů je jejich národnostní příslušnost nedůležitým faktorem.

4.3. Dominance socioekonomické štěpné linie

Bezprostředně po pádu komunistického režimu v roce 1989 v československé společnosti působila především štěpná linie oddělující komunistickou stranu a její oponenty. Tehdy ještě neexistovaly jasné momenty, které by představovaly potenciální osy polarizace nebo *konfliktní* linie rodícího se systému.⁵⁴ Po volbách roku 1990, které se s tímto rozporem svým způsobem vypořádaly, se jako hlavní linie začala formovat především socioekonomická dimenze. Tato dimenze se týká třídního rozporu v oblasti distribuce ekonomických statků. Její vznik byl důsledkem počínající krystalizace stranického systému, projevující se zakládáním nových politických subjektů, a také překotné ekonomické transformace, která narušila dosud poměrně nízkou sociálně-ekonomickou diferenciaci společnosti. Právě průběh této transformace se postupně stal hlavním tématem určujícím směr české stranické soutěže. Již ve volebním roce 1992 bylo možné zařadit tehdejší relevantní subjekty na pravo-levé *konfliktní* linii (směrem od nejvíce protržních k zastáncům dirigistické ekonomiky; s ODS na pravém konci spektra a KSČM na levém).⁵⁵ Dominanci a stabilizaci socioekonomické linie pak potvrdily volby v roce 1996, jejichž kampaň se nesla převážně v duchu témat hospodářské politiky.⁵⁶ V té době lze rovněž pozorovat posilování ČSSD jako levicovější alternativy k pravicové ODS. Od roku 1998 se o vítězi parlamentních voleb rozhoduje výlučně mezi dvěma subjekty: ČSSD a ODS.

Občanská demokratická strana, jakožto představitelka pravicového proudu, byla již od svého založení v roce 1991 orientována zejména na tzv. vítěze transformace (podnikatele, restituenty a obecně osoby s nadprůměrnými příjmy). V současnosti se

⁵³ *Seznam politických stran a hnutí*. In: Ministerstvo vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran/SearchResult.aspx?type=0&status=123> (29. 11. 2008)

⁵⁴ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: *Konfliktní demokracie*, s. 90.

⁵⁵ Tamtéž, s. 92-93.

⁵⁶ Tamtéž, s. 94.

prezentuje jako liberálně konzervativní strana, která klade důraz na protržní ekonomickou politiku. ČSSD se naopak profilovala jako mírnější levicová alternativa KSČM. Prosazuje sociální politiku a větší zásahy státu do ekonomiky. Její voliči se rekrutují zejména z řad zaměstnanců s průměrnými až nižšími příjmy, žen v domácnosti a důchodců.⁵⁷ O důležitosti, jakou strany přikládají ekonomickým tématům svědčí například i to, že je jim věnována převážná část volebních programů.⁵⁸ Prioritou vždy bývají záležitosti týkající se ekonomiky, případně i ekonomické situace občanů.

Jednorozměrnost stranické soutěže v České republice lze však nejlépe ilustrovat samotnými výsledky voleb, případně fluktuací volebních preferencí jednotlivých stran v závislosti na momentální politice vlády, která se dotýká životní úrovně občanů. Jako názorný příklad pro toto tvrzení poslouží volby do zastupitelstev krajů konané v říjnu 2008. Přestože bylo jasné, že volené krajské reprezentace nemají přímý vliv na politiku vlády (jmenovitě tedy na zavedení kontroverzních registračních poplatků ve zdravotnictví od ledna 2008), voliči tyto volby chápali jako protestní referendum o vládě, a svou poměrně vysokou účastí vyjádřili nesouhlas s její reformní politikou.⁵⁹ Motivací pro ně byla nejen finanční nedostupnost zdravotnictví, ale i obavy o zhoršení životní úrovně v důsledku růstu cen či ztráty zaměstnání. To ostatně potvrdil i listopadový povolební průzkum realizovaný agenturou STEM.⁶⁰ Volby tak skončily pro vládní ODS naprostým debaklem, neboť nevítežila ani v jednom kraji. ČSSD naopak slavila velkolepý triumf, když se jí podařilo obsadit vedení všech krajů (kromě hlavního města Prahy, kterého se krajské volby netýkaly, a kde je stále u moci ODS). Výsledek byl z velké části zásluhou její ostré mobilizační protivládní kampaně. Podařilo se jí tak přilákat velké množství nových voličů, kteří jinak dříve sympatizovali s ODS (8 % stávajících voličů ODS) a zhruba pětinu nevoličů a prvovoličů (14 %).⁶¹

Nebylo tudíž žádným překvapením, že krátce poté dopadly podobně i senátní volby. I v nich drtivě zvítězila ČSSD ziskem 23 křesel z 27, přestože do té doby pro ni

⁵⁷ ČERVENKA, Jan: *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií*, s. 135.

⁵⁸ Volební programy ODS a ČSSD k posledním volbám 2006 jsou k dispozici zde: <http://www.cssd.cz/nas-program/volebni-program> a <http://www.ods.cz/volby/weby/2006/program.php> (21. 2. 2009)

⁵⁹ KUNŠTÁT, Daniel – BALÍK, Stanislav: *Analýza příčin porážky ODS v krajských a senátních volbách II.*. In: IHNED, s. 7, <http://domaci.ihned.cz/c1-31115640-kompletni-zneni-analyzy-podle-ktere-uz-ods-nemusi-nikdy-vyhrat-volby> (21. 2. 2009)

⁶⁰ Povolební průzkum veřejného mínění ke krajským volbám k dispozici na <http://www.stem.cz/clanek/1653> (22. 2. 2009)

⁶¹ KUNŠTÁT, D. – BALÍK, S.: *Analýza příčin porážky ODS v krajských a senátních volbách II.* (internet).

tyto volby obvykle znamenaly velké porážky. ODS získala navíc pouhá dvě křesla a
přišla tak o svou nadpoloviční většinu v Senátu.

5. NEGATIVNÍ ZKUŠENOSTI Z DOSAVADNÍ POLITICKÉ PRAXE

5.1. Problémy se sestavováním vlád

V podstatě všechna povolební vyjednávání o podobě vlády (počínaje prvními volbami v roce 1996) se vyznačují velmi komplikovaným průběhem, neboť volební systém téměř pokaždé vyprodukoval patové výsledky. Od té doby nebyla vytvořena žádná skutečně stabilní vláda, a to ani v případě spojení tří stranických subjektů. To je dáno i pro český stranický systém charakteristickou nerozvinutostí koaličních formulí, jejíž příčinou je podle Maxmiliána Strmisky přetrvávající „deficit legitimity“.⁶² Podoba vládních koalic je tedy velmi různorodá (diversifikovaná) a současně nepředvídatelná. Jak již bylo zmíněno v jedné z předchozích kapitol (viz kapitola 3.), je tento faktor také překážkou zařazení České republiky k některému ze dvou zkoumaných demokratických modelů. Následující část textu se věnuje povaze dosud vzniklých vládních koalic a okolnostem jejich vzniku:

První volby do Poslanecké sněmovny po vyhlášení samostatnosti státu se konaly v roce 1996 a vyhrála je ODS. Ta posléze uzavřela koalici s KDU-ČSL a ODA, ale ani tak nebylo uskupení schopno získat ve Sněmovně většinu (dohromady měly pouze 99 mandátů). Spolupráce se SPR-RSČ a KSČM byla vyloučena a tudíž se koalice musela spolehnout na toleranci ČSSD. Ta dostala výměnou k dispozici post předsedy Sněmovny a rozpočtového výboru.

Z předčasných voleb 1998 vzešla vítězně ČSSD před druhou, dobře si vedoucí ODS. Povolební vyjednávání se ale brzy zadrhla. Byla zde možnost vytvoření spojení mezi ČSSD, KDU-ČSL a Uníí svobody (což podporoval Josef Lux) nebo jeho pravo-středové varianty s vedoucím postavením ODS. Žádná z těchto možností však nebyla realizována kvůli neshodám. Situace tak vyústila v přijetí krajního řešení: podpisu tzv. opoziční smlouvy (neboli *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice*) mezi dvěma nejsilnějšími subjekty, ČSSD a ODS. Tato

⁶² STRMISKA, Maxmilián: *Český stranický systém v letech 1998-2006: několik postřehů k fungování semipolarizované soustavy*. In: *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Sestavil Břetislav Dančák a Vít Hloušek. Brno, Masarykova univerzita 2006, s. 93.

smlouva umožňovala existenci menšinové vlády ČSSD s podporou ODS. Tím de facto znemožnila fungování demokratické opozice, vymezující se vůči vládě. Součástí smlouvy byla i dohoda o změně volebního systému směrem k zavedení většinových prvků, které by napříště umožnily vytvoření stabilní většinové vlády. Některé části návrhu volební reformy ale odmítl tehdejší prezident Havel, který ji označil za protiústavní.⁶³ Proporční prvky tedy zůstaly v systému zachovány i nadále.

Volby 2002 vyhrála ČSSD se ziskem 30,2 % hlasů. Následně vytvořená koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU však měla v Poslanecké sněmovně křehkou většinu 101 hlasu proti 99. Jiná koaliční vláda tehdy v podstatě nebyla možná (do Sněmovny se dále dostaly již jen ODS a KSČM a i mezi nimi bylo možné spojení s jistotou vyloučit). Vláda byla posléze oslabena i krizí uvnitř ČSSD, která se potýkala s neposlušností některých svých členů při volbě prezidenta republiky v únoru 2003. Stabilitu vlády ohrozila i změna směřování politiky KDU-ČSL po nástupu Miroslava Kalouska do funkce předsedy v roce 2003. Ten usiloval o větší příklon doprava a programové sbližování s ODS a dokonce se odmítl stát členem vlády, aby se tak mohl v budoucnu od koaličních vlád s ČSSD distancovat.⁶⁴

K patové situaci došlo i po zatím posledních **volbách v červnu 2006**, kdy zvítězila ODS. Poměr mandátů obou možných koalic (ODS + KDU-ČSL + SZ a ČSSD + KSČM) byl vyrovnaný (100 : 100) a neumožňoval žádné z nich získat parlamentní většinu. Vyjednávání o podobě vládní koalice byla komplikovaná a dlouhá. Předseda ČSSD Jiří Paroubek původně navrhoval vytvoření tzv. velké koalice ČSSD a ODS. To ale ODS důrazně odmítla, neboť by to podle ní byla zrada na voličích. ODS se tedy pokoušela o vytvoření koalice s KDU-ČSL a Stranou zelených a snažila se pro ni získat podporu u ČSSD, která měla převzít řídicí funkce v Poslanecké sněmovně. Zvrat do jednání přinesl předseda KDU-ČSL Miroslav Kalousek, který přistoupil na vytvoření menšinové vlády s ČSSD se skrytou podporou KSČM. Jeho záměr se ale setkal s nesouhlasem spolustraníků a vyústil nakonec v jeho sesazení z postu a nahrazení Jiřím Čunkem. V prvním hlasování parlamentu o důvěře nová vláda ODS neuspěla.⁶⁵ Důvěru získala až napodruhé, a to 19. ledna 2007 díky podpoře dvou poslanců ČSSD, Miloše Melčáka a Michala Pohanky, tedy více než půl roku po volbách. V souvislosti se

⁶³ BELKO, Marián: *Vývoj volebního systému v českých zemích od roku 1848*. In: CHYTÍLEK, Roman – ŠEDO, Jakub (eds.): *Volební systémy*. Brno 2004, s. 205.

⁶⁴ CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel: *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha 2007, s. 215-216.

⁶⁵ Tamtéž, s. 217.

složitým jednáním tak opět vyvstala otázka změny volebního systému, k jejímuž řešení se vládní strany zavázaly i v koaliční smlouvě.

5.2. Neakceschopnost a neefektivní vládnutí

Česká republika se v podstatě po celou dobu své existence potýká s neakceschopnými vládami. Neakceschopnost vyplývá především z nestabilní a slabé pozice vlády. Jak ukázala předchozí podkapitola, všechny dosavadní české vlády měly v dolní komoře parlamentu pouze velmi křehké většiny (pokud se jim většiny vůbec podařilo dosáhnout). Osud vládních návrhů či samotné vyslovení důvěry vládě po volbách tak častokrát ležely v rukou pouhých několika poslanců. Takové situace pak nahrávají přeběhlictví, korupci a podivným zákulisním praktikám. Slabé vlády nemohou efektivně vládnout a plně realizovat svůj volební program, byť je jakožto výsledek koaliční dohody kompromisní. Aktuálním příkladem je současná vláda vedená ODS. Její pozice v Poslanecké sněmovně je velmi vratká a opozice se jí minulý rok (2008) celkem čtyřikrát pokusila svrhnout hlasováním o nedůvěře. Sice se jí to ani jednou nepodařilo, ale výsledek hlasování byl pokaždé velmi těsný. Některé reformy, s nimiž vláda přišla, pak ztroskotaly na odporu opozičních stran a neposlušnosti několika koaličních poslanců, kteří byli pověstným jazýčkem na vahách.

V lednu 2008 vláda zavedla povinné registrační poplatky ve zdravotnictví. Jejich účelem mělo být podle plánu ministerstva snížení počtu zbytečných návštěv v ordinacích lékařů a zamezení zneužívání zdravotnické péče. Poplatky měly také napomoci zvýšení kvality péče a z ušetřených peněz pak zdravotní pojišťovny mohly vynaložit více prostředků na léčbu vážně nemocných pacientů. Již od počátku se proti poplatkům razantně stavěla ČSSD společně s KSČM a také několik koaličních poslanců a senátorů. Na odmítnutí poplatků a ostatních vládních reforem ČSSD postavila celou svou kampaň k podzimním krajským a senátním volbám. Zhruba v polovině prosince 2008 se pak opozici podařilo dostat návrh zákona o zrušení poplatků na pořad jednání pléna Sněmovny. Pro přijetí návrhu se nakonec vyslovili nejen poslanci ČSSD a KSČM, ale i někteří koaliční poslanci. Konečný stav hlasování byl 97 ku 92 ve prospěch zrušení poplatků.⁶⁶ Čtyři přítomní koaliční poslanci se hlasování zdrželi, avšak jak je zřejmé z konečného výsledku hlasování, jejich účast by na něj stejně neměla

⁶⁶ *Hlasování Poslanecké sněmovny*. 47. schůze, 16. hlasování, 19. prosince 2008, http://www.psp.cz/sqw/hlasy_sqw?G=48578

žádný vliv. V lednu 2009 pak o věci jednal Senát, který poplatky nakonec zrušil pouze pro děti do 18 let věku a upravil ochranné limity. Dá se samozřejmě očekávat, že v parlamentu se vždy vyskytne několik koaličních poslanců či senátorů, kteří jdou proti některým vládním návrhům a buď tedy nehlasují vůbec, nebo hlasují s opozicí. Nebo se případně na jednání komory nedostaví. Pokud by však byl zaveden volební systém s výraznějším většinovým účinkem, nemuselo by hlasování o tak závažné věci záviset na postoji pouhých několika poslanců. Vládní většina by byla stabilnější a četnost takovýchto patových situací by se zredukovala.

Na stejném jednání pléna Sněmovny v prosinci 2008 bylo vedle regulačních poplatků zamítnuto i vládou podporované posílení vojenských misí českých vojáků v zahraničí. Proti byla především levicová opozice. Pro schválení návrhu však tentokrát byla potřeba nadpoloviční většina všech poslanců, tedy minimálně 101 hlasů. Dvě nezařazené poslankyně, Věra Jakubková a Olga Zubová, původně členky klubu Strany zelených, se ale opět zdržely hlasování a návrh nakonec s počtem 99 hlasů neprošel.⁶⁷ Původní znění návrhu proto muselo být revidováno a ve změněné podobě pak bylo v únoru 2009 úspěšně schváleno. Obě zmíněné poslankyně již hlasovaly pro návrh, navíc se podařilo získat podporu čtyř opozičních poslanců.⁶⁸

5.3. Nekonsensuálnost elit a nízká úroveň politické kultury

Jak již bylo naznačeno v druhé kapitole, jedním z hlavních faktorů, které vylučují aplikaci modelu konsensuální demokracie v českém prostředí, je absence tzv. konsensuální politické kultury. Zjednodušeně řečeno se tedy jedná o ochotu elit ke vzájemné spolupráci a dohodě. V případě České republiky však můžeme hovořit i o absenci politické kultury jako takové, bez nutnosti konsensu za účelem politické dohody. Tím mám na mysli zejména vzájemný respekt mezi politickými soupeři či dodržování určitých morálních hodnot a principů, na jejichž základě by se měl odehrávat celý politický proces v demokratických zemích. Michal Klíma v jednom svém článku tvrdí, že chování české politické elity v podstatě odráží hodnoty a postoje, které jsou vlastní většinové společnosti. Ty jsou podle něj přímým důsledkem

⁶⁷ *Hlasování Poslanecké sněmovny*. 44. schůze, 103. hlasování, 19. prosince 2008, <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48562>

⁶⁸ *Hlasování Poslanecké sněmovny*. 48. schůze, 114. hlasování, 4. února 2009, <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48695>

diskontinuity demokratického vývoje a také obecných problémů, spojených s transformací od totalitního systému k demokratickému. Dlouhodobá informační izolace a ideologická propaganda komunistického režimu se prý na české společnosti podepsaly její nedovzdělaností, netolerancí a provincialismem. Klíma podotýká, že v systému, který se nachází ve fázi přechodu k demokracii a kde demokratické instituce a politická kultura neměly předtím šanci se dlouhodobě etablovat, jsou negativní jevy jako je korupce, přílišná politizace státní správy či různé nekalé politické praktiky naprosto přirozené.⁶⁹

Pro upřesnění bych ještě chtěla poznamenat, že citovaný Klímův článek byl vydán již v roce 1999. V současné době o zhruba deset let později (2009) však lze konstatovat, že se situace ohledně úrovně politické kultury příliš k lepšímu nezměnila. Máme za sebou již druhou dekádu od pádu režimu, která s sebou přinesla značnou míru konsolidace demokracie i stranického systému. Proměna politické kultury ale zřejmě bude záležitostí dlouhodobou. Jistě k tomu přispívá i to, že v současné politice stále ještě působí spousta osob spojených s minulým režimem či jedinců, kteří svou politickou kariéru zahájili právě v oné transformační fázi. Tato tvrzení lze podložit několika konkrétními příklady z nedávné doby.

V září 2008 se dostala do středu zájmu médií kauza tehdejšího poslance ODS Jana Moravy, který byl na základě reportáže televize Nova nařčen ze sbírání kompromitujících materiálů na „problematické“ koaliční politiky Vlastimila Tlustého (ODS) a Olgu Zubovou (SZ). Ty potom prý zamýšlel využít k jejich vydírání. Morava se vlastně stal „obětí“ plánu televizního reportéra, jež chtěl tímto odhalit zákulisní praktiky v české politice. Značně diskutabilní se ale stala i role Vlastimila Tlustého, který v celém případě fungoval jako jakási volavka. Na to, zda bylo z jeho strany vůbec etické takto konspirovat proti svým spolustraníkům, stále existují protichůdné názory. Vyústěním kauzy byla prozatím pro Jana Moravu ztráta poslaneckého mandátu, jehož se pod nátlakem nakonec sám vzdal.⁷⁰ Obdobný skandál zasáhl o pár měsíců později i ČSSD, hlavními aktéry byli pro změnu dva její vysocí představitelé z Královéhradeckého kraje, a to poslankyně a šéfka místní stranické organizace Hana Orgoníková a náměstek hejtmana a senátor Vladimír Dryml. V pozadí celé kauzy měl být vzájemný spor obou politiků ohledně prodeje vrchlabské nemocnice, který

⁶⁹ KLÍMA, Michal: *Skrytá tichá velká koalice*. Politologický časopis, 6, 1999, č. 2, s. 177-178.

⁷⁰ *Přehledně: Vše o kauze kolem Jana Moravy*. IHNED, 8. září 2008, <http://domaci.ihned.cz/c1-27333470-prehledne-vse-o-kauze-kolem-jana-moravy>

vyvrcholil Drymlovým obviněním vůči jeho kolegyni. Toto obvinění se týkalo údajné poškozující reportáže, kterou si prý Orgoníková na Drymla objednala. Internetový server iDnes.cz ale vzápětí přišel s informací, že to byl sám Dryml, kdo se pokoušel zdiskreditovat Orgoníkovou. V lednu 2009 byl pak Dryml odvolán ze svých krajských funkcí a nakonec vyloučen i z místního stranického klubu ČSSD.⁷¹

Na závěr nelze opomenout ani případ bývalého vicepremiéra a ministra a současného předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka. Ten se dostal do podezření v souvislosti se svými nevyjasněnými majetkovými poměry. Dosud nebyl schopen věrohodně doložit původ jisté finanční částky na svém účtu a rovněž měl údajně neoprávněně pobírat sociální dávky. Přesto však přes nátlak koalice nejprve odmítal rezignovat na vládní funkce. V listopadu 2007 pak nakonec rezignoval, aby se v dubnu následujícího roku do funkcí opět vrátil, bez toho aniž by vyšetřování jeho rodinných financí cokoli objasnilo. V lednu 2009 sám pod tlakem kvůli obnovenému vyšetřování odstoupil.⁷²

⁷¹ *Kauza Morava v ČSSD: Dryml sháněl kompromitující informace na kolegyni.* IHNED, 30. prosince 2008, <http://domaci.ihned.cz/c1-31984980-kauxa-morava-v-cssd-dryml-shanel-kompromitujici-informace-na-kolegyni>

⁷² *Topolánek uvítal Čunkovu rezignaci ve vládě.* IHNED, 12. ledna 2009, http://domaci.ihned.cz/c3-32627080-002000_d-topolanek-uvital-cunkovu-rezignaci-ve-vlade

6. VOLEBNÍ SYSTÉM A PERSPEKTIVY JEHO ZMĚNY

6.1. Neúspěšný pokus o volební reformu z konce 90. let

Pokud chceme zemi nasměrovat ke konkurenčnímu modelu, nejlepším řešením by byla změna volebního systému.⁷³ Ten je totiž klíčovým faktorem, který do značné míry určuje podobu vlády a stranického uspořádání. Nemusí být přitom zaveden přímo většinový systém, ale může být použito i různých variant poměrného systému s většinovým účinkem. Nyní se v České republice pro volby do Poslanecké sněmovny používá poměrný systém s uplatněním metody d'Hontova dělitele.⁷⁴ Tento systém byl zaveden v roce 2002 jako kompromisní řešení v reakci na neúspěšný pokus o volební reformu z konce devadesátých let. Tehdy se dvě nejsilnější strany ČSSD a ODS pokoušely řešit problémy se sestavováním vládních koalic po volbách 1996 a 1998 návrhem změny dosavadního volebního systému, obsaženým v tzv. opoziční smlouvě⁷⁵. Jejich cílem bylo posílit většinové účinky na úkor proporčních, a tím oslabit pozici středních a menších politických stran. Šlo tedy o záměr čistě účelový. Realizace tohoto cíle by tehdy pro český politický systém v podstatě znamenala obrat ve prospěch konkurenčního modelu demokracie. Lze ovšem tvrdit, že Arend Lijphart by se patrně k takové změně stavěl dosti rezervovaně. Zdůrazňuje totiž, že zavedení jakéhokoli nového volebního systému by rozhodně nemělo sloužit výlučně stranickým zájmům.⁷⁶

Avšak konečná podoba reformy, schválená v lednu 2000, byla poznamenána dlouhými spory mezi oběma stranami, které se nedokázaly shodnout na jejích zásadních parametrech. Zatímco ODS prosazovala jednokolový, čistě většinový model, ČSSD v důsledku poklesu svých volebních preferencí nakonec usilovala o zmírnění většinových účinků. Ve své finální podobě volební reforma navrhovala zavedení poměrného volebního systému s metodou tzv. modifikovaného d'Hondtova dělitele (1,42; 2; 3; 4...), navýšení počtu volebních obvodů z původních 8 na 35 a také zvýšení volební klauzule pro vícečetné koalice stran.⁷⁷ Jednalo se o velmi disproporční variantu poměrného systému, jejíž většinové účinky byly ještě posíleny velkým počtem malých

⁷³ NOVÁK, M.: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* (internet)

⁷⁴ BELKO, M.: *Vývoj volebního systému v českých zemích od roku 1848*, s. 206.

⁷⁵ V letech 1990-1998 se v ČSFR a České republice používal vysoce proporční dvouskrutiniový poměrný systém s využitím Hagenbach-Bischoffovy kvóty.

⁷⁶ LIJPHART, Arend: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. New York 1994, s. 151.

⁷⁷ BELKO, M.: *Vývoj volebního systému v českých zemích od roku 1848*, s. 205.

volebních obvodů (celostátní průměr byl zhruba 5,7 mandátů na jeden obvod). Následující tabulka ukazuje možné rozdělení mandátů po volbách 1998 s použitím původních návrhů obou stran a poté i návrhů obsažených ve volební reformě:

Tabulka č. 5: Simulační přepočty výsledků voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1998 pro 35 volebních obvodů.

	hlasy (%)	mandáty	d'Hondt (ČSSD)	Imperiali (ODS)	upravený d'Hondt
ČSSD	32,31	74	87	111	103
ODS	27,74	63	71	79	83
KSČM	11,03	24	23	4	5
KDU-ČSL	9,00	20	12	6	6
US	8,60	19	7	0	3
celkem	100	200	200	200	200

Zdroj: RETEROVÁ, Sylvie: *Volební reforma v ČR v letech 1998-2000*. Přednáška k předmětu Politický systém ČR 1. ze 4. prosince 2008, KPES FF UP Olomouc.

Z tabulky vidíme, že modifikovaná verze d'Hondtova dělitele se svým rozdělením mandátů téměř shoduje s čistě většinovou metodou Imperiali, navrhovanou ODS. Znatelný rozdíl je pouze v distribuci mandátů mezi dvěma nejsilnějšími stranami, kdy většinový systém pochopitelně preferuje vítěze. Pokud srovnáme tyto hodnoty se skutečným poměrem mandátů, jak byly rozděleny po volbách 1998, je rozdíl ještě výraznější. Právě z důvodu výrazné disproporcionality a nesouhlasu menších stran návrh reformy nakonec odmítl podepsat tehdejší prezident Václav Havel a podal stížnost k Ústavnímu soudu, který jeho podnět shledal oprávněným, a v lednu 2001 sporná ustanovení zrušil. Před volbami v roce 2002 byl vydán zákon o zavedení poměrného systému nemodifikovaného d'Hondtova dělitele.

Miroslav Novák si v jednom ze svých článků pokládá otázku, zda by vůbec většinový systém mohl v České republice úspěšně fungovat (samozřejmě čistě teoreticky, pokud bychom odhlédli od neochoty politických představitelů jej zavést).

Dochází k závěru, že by to skutečně reálné bylo, neboť Česká republika splňuje v tomto směru několik jím stanovených podmínek:⁷⁸ politické strany musí respektovat zásady demokratické soutěže (tzn. existují svobodné volby, které dávají každé straně možnost se zúčastnit boje o přízeň voličů a potenciální šanci na vítězství), musí docházet k politické alternaci (neboli střídání vlády) a konečně, musí zde být nízká míra polarity (nepříliš vysoká ideologická vzdálenost mezi politickými stranami).

Co se týče respektování demokracie, jediným problémem by v tomto ohledu byla patrně pouze KSČM. Ke střídání vlád mezi dvěma hlavními subjekty u nás dochází od roku 1998, kdy volby vyhrála ČSSD. Ve druhé polovině devadesátých let také skutečně došlo k snížení ideologických rozdílů mezi relevantními stranami. To bylo způsobeno snížením počtu stran, které se dostaly do parlamentu po volbách 1996. Polarita pak výrazněji oslabila zejména po volbách 1998, kdy se do Sněmovny nedostala extremistická SPR-RSČ. Tím došlo k zániku tzv. bilaterální opozice (na druhé straně spektra stála KSČM), která je podle Sartoriho jedním z hlavních rysů tzv. polarizovaného pluralismu. S nástupem ČSSD se také objevil trend, směřující ke střídání alternativních vládních koalic. Vznikla také silná dostředivá konkurence, která nutila subjekty k zaplnění dosud slabého centra.⁷⁹

V souvislosti s patem po parlamentních volbách 2006 se téma volební reformy znovu otevřelo diskusi. V nedávné době vláda zkoumala několik možností změny volebního systému podle několika zahraničních vzorů. Do nejužšího výběru se nakonec dostaly tři varianty: skotská, řecká a nizozemská. Každou z nich je možné označit za poměrný systém, který ovšem pracuje s principem volební prémie. Její výše i způsob přidělení se u každé varianty liší. Aplikace této prémie pak zajistí vítězně straně a jejím koaličním partnerům pohodlnou většinu a umožní vytvoření stabilní vlády. Vzhledem k tomu, že nejde o klasický většinový systém, není možné vytvořit jednobarevnou vládu. Pokud totiž pomineme užití volební prémie, mandáty pro menší strany jsou kvůli užitým formulím přidělovány velmi proporčně. Bez podpory dalších parlamentních stran by se tedy vítězná strana patrně neobešla.

Koaliční vládnutí sice není pro konkurenční model úplně typické, nicméně Lijphart později uvedl, že daleko důležitější je v tomto případě *podoba* vytvořené koalice. Pro

⁷⁸ NOVÁK, M: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* (internet).

⁷⁹ PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno, CDK 2005, s. 145.

konsensuální model jsou totiž charakteristické tzv. nadbytečné koalice (*oversized cabinets*), které sestávají z více stran, než jaké jsou potřeba k zisku většiny v parlamentu. To slouží k zajištění podílu na vládě i zástupcům různých společenských segmentů. Konkurenční model naopak častěji využívá tzv. minimálních vítězných koalic (*minimal winning cabinets*), které zahrnují pouze takový počet stran, nezbytných k dosažení parlamentní většiny.⁸⁰ Z toho vyplývá, že konkurenční model demokracie dovoluje vedle čistě většinového systému i použití poměrného systému s většinovým účinkem. Jak již bylo mnohokrát zdůrazněno, hlavní prioritou konkurenčního modelu je akceschopnost. Poměrný systém s většinovou premií v podstatě kombinuje oba základní principy, a to jak akceschopnost, tak reprezentativnost. Proporcionalita je ale v tomto případě podřízena potřebě akceschopné vlády, neboť dochází k přidělení volební prémie ve prospěch vítěze. Akceschopnost je tedy tím nejdůležitějším elementem takového volebního systému, a ten tudíž není v rozporu se základními atributy konkurenčního modelu. Klíčový význam má totiž především konkrétní podoba a stabilita vlády, kterou daný volební systém produkuje. Volební systém je tak pouze jedním z nástrojů k tvorbě vlády, a proto skutečnost, že se nejedná o čistě většinový systém, není rozhodující.

Aplikace čistě většinového systému je ale pro vítěznou stranu pochopitelně výhodnější, neboť se při realizaci volebního programu nemusí opírat o své koaliční partnery. Na druhou stranu, v případě České republiky lze pochybovat o tom, že by zde zavedení čistě většinového systému někdy získalo širší podporu (zvláště po negativních zkušenostech s prosazením minulé volební reformy). Přestože bych osobně upřednostnila spíše většinový systém, domnívám se, že by pro naše podmínky mohl být poměrný systém s většinovou premií vhodným kompromisem. Zda by bylo po zavedení takového systému možné zařadit Českou republiku mezi konkurenční demokracie, je však otázkou. Lijphartovo hlavní kritérium akceschopnosti vlády by bylo splněno, avšak navrhované varianty nového volebního systému (popsané níže) přece jen nezajišťují natolik velkou a stabilní vládní většinu jako většinové systémy. Proto bych zavedení takového systému považovala spíše za jakési nasměrování země ke konkurenčnímu modelu, které by jistě bylo pokrokem oproti současné situaci.

⁸⁰ LIJPHART, A.: *Democracies: Patterns of Majoritarian & Consensus Government in Twenty-One Countries*, s. 62.

6.2. Aktuální stav diskuse o úpravě volebního systému

Po volbách 2006 se vládní strany v rámci koaliční dohody zavázaly, že se pokusí zabránit další patové situaci v budoucnu, a zasadí se proto o změnu volebního zákona. Cílem by mělo být zvýšení poměrnosti pomocí aplikace Hagenbach-Bischoffovy kvóty a zavedení většinové prémie, která vítězi voleb zajistí pohodlnou parlamentní většinu: „*Upravíme volební systém tak, aby garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a garantoval vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse.*“⁸¹ Zvýšení poměrnosti by pomohlo především Straně zelených, která doplatila na disproporčnost dosud užívaného d'Hondtova dělitele. Z toho by pochopitelně plynul prospěch i pro ODS, neboť by tak došlo k posílení vládní koalice. Zvažované modely, podrobněji popsane níže, pochopitelně neodpovídají přesné originální verzi využívané v zemi původu, ale jsou jí pouze inspirovány a modifikovány pro potřeby České republiky.

*Navrhované varianty:*⁸²

1) Skotská varianta

Jedná se o variantu poměrného systému s většinovou premií pro vítěze. Mandáty by se rozdělovaly ve dvou skrutiniích, nejprve úrovni volebních krajů a poté celostátně. Krajských mandátů by bylo 175, celorepublikových 25. Ve druhém skrutiniu by byla vítězná strana zvýhodněna použitím odlišné formule k přepočtu hlasů: čistého d'Hondtova dělitele. Ostatním stranám by se mandáty přidělovaly dle dělitele Saint Laguë nebo dánské metody. Nevýhodou této varianty je však její přílišná komplikovanost.

2) Řecká varianta

Rovněž poměrný systém s většinovou premií a dvěma skrutinií. Na úrovni krajů by se mandáty přerozdělovaly na základě Hagenbach-Bischoffovy kvóty (která byla v ČR používána do roku 1998), ve druhém kole by pak zbytek hlasů připadl buď celostátně

⁸¹ *Koaliční smlouva mezi ODS, KDU-ČSL a SZ.* In: Občanská demokratická strana, http://www.ods.cz/docs/dokumenty/3koalici_smlouva.pdf (30. 1. 2009)

⁸² PECHÁČEK, Štěpán – NĚMEC, Jan: *Návrhy změn volebního systému do Poslanecké sněmovny: analýza a alternativní pojetí.* In: Parlamentní institut, s. 13-15, <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=30247> (30. 1. 2009)

vítězné straně nebo vítězům v jednotlivých volebních krajích. Výhodou varianty je velká míra proporčnosti.

3) Nizozemská varianta

Při využití této varianty by se v České republice volilo ve dvou skrutiniích v jednom celostátním obvodě podle d'Hondtova dělitele. Přidělování mandátů by potom probíhalo na nižší úrovni. Zvýhodnění vítěze v druhém skrutiniu může být zajištěno opět dvěma způsoby: první možností je přidělení tzv. tvrdého bonusu zhruba deseti mandátů, druhou využití tzv. regresivního bonusu, který by se snižoval dle počtu získaných hlasů.

Abychom názorně viděli dopad nových variant volebního systému v praxi, můžeme provést zkušební přepočty hlasů na mandáty s použitím údajů ze zatím posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 (viz tabulka níže). Zjištěné hodnoty ukazují, že při aplikaci nových modelů by současné vládnoucí politické strany byly bez problémů schopny sestavit většinovou vládu.

Tabulka č. 6.: Srovnání počtu mandátů politických stran po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 dle uvažovaných variant.⁸³

	ODS	ČSSD	KSČM	KDU- ČSL	SZ
Nyní (2009)	81	74	26	13	6
Skotská 1	80	67	26	14	13
Skotská 2	83	65	25	14	13
Řecká 1	85	67	25	12	11
Řecká 2	82	70	25	12	11
Nizozemská 1	82	66	26	14	12
Nizozemská 2	79	67	26	15	13

Zdroj: vlastní s využitím údajů z ŠEDO, Jakub: *Patové situace a volební systém pro volbu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Příspěvek na konferenci pořádané 6. 5. 2008, kterou pořádala brněnská pobočka The European Law Students' Association (ELSA) ve spolupráci s dalšími partnery, s. 5. http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/sedo_patove_volby.pdf (30. 1. 2009)

⁸³ Celkový počet křesel v Poslanecké sněmovně je 200, pro získání většiny je tedy třeba minimálně 101 mandátů. Každá z uvedených variant má dvě možné verze výsledků, neboť při přepočtu lze užít různé volební formule.

V polovině února 2009 se nakonec vláda rozhodla pro řeckou variantu. Avšak budoucí vývoj navrhované volební reformy je zatím nejistý, neboť naráží na značný odpor opozice i koaliční KDU-ČSL. Konečná podoba nového volebního systému pak bude výsledkem složitých vyjednávání, jejichž délku lze nyní odhadnout jen stěží. Proti posílení většinových prvků se již zpočátku razantně ohradil předseda ČSSD Jiří Paroubek, který kritizoval zejména bonus pro vítěze. ČSSD by v případě zisku druhého největšího počtu hlasů ve volbách pochopitelně byla oproti vítězi značně znevýhodněna a navrhované změny by se jí dotkly nejvíce. Příliš nadšení z návrhu však nebyli ani představitelé KSČM, přestože by je jako stabilně třetí nejsilnější stranu zavedení nového volebního systému příliš nepostihlo.⁸⁴ Zástupcům KDU-ČSL se mimo jiné nelíbí výše volební prémie, kterou považují za příliš vysokou, a tudíž prý v rozporu s ústavou.

K prosazení reformy volebního zákona by patrně nebylo třeba provádět ústavní změny, neboť česká ústava jasně říká, že se volby do Poslanecké sněmovny konají podle zásad poměrného zastoupení.⁸⁵ Navrhované modely jakožto poměrné systémy s většinovou premií za variantu systému poměrného zastoupení považovat lze. Vládní koalice tedy zřejmě nebude pro prosazení reformy potřebovat ústavní většinu všech poslanců a senátorů, což by předpokládalo i souhlas opozice. Takto důležitý krok však bez ohledu na potřebnou podporu v parlamentu vyžaduje široký souhlas *celého* politického spektra a nemůže být prosazen pouze z vůle nyní vládnoucí koalice. Navíc s ohledem na kolísající popularitu koaličních stran a zejména debakl ODS v posledních krajských a senátních volbách se domnívám, že je možné očekávat určité zbrždění reformy či menší ochotu vlády k jejímu prosazení. Je totiž pravděpodobné, že by si ODS odhlasováním podobných změn sama podkopala svou již vratkou pozici a namísto sobě tak pomohla spíše konkurenční ČSSD.

⁸⁴ Topolánek: *připravujeme tři možné změny volebního systému*. IDNES, 27. srpna 2008, http://zpravy.idnes.cz/topolanek-pripravujeme-tri-mozne-zmeny-volebniho-systemu-po2-/domaci.asp?c=A080827_155712_domaci_dp

⁸⁵ *Ústava České republiky (1/1993 Sb.)*. Hlava druhá, článek 18. In: Zákoník, <http://www.zakonik.net/ustava-ceske-republiky/volby-do-poslanecke-snemovny-se-konaji-tajnym.html> (22. 2. 2009)

ZÁVĚR

V úvodu této práce jsem si stanovila jako hlavní cíl analyzovat možnost praktické aplikace modelů demokracie Arenda Lijpharta na podmínky českého politického systému, a v souvislosti s tím prezentovat argumenty hovořící ve prospěch využití většinového (konkurenčního) modelu v České republice. Dalším cílem pak bylo poskytnutí základního vhledu do Lijphartovy teorie modelů demokracie a přiblížení problematiky výběru jednotlivých modelů na základě určených kritérií. Vedle toho jsem se rovněž pokusila zhodnotit perspektivu možné budoucí aplikace konkurenčního modelu v České republice.

V rámci těchto cílů jsem se tedy zaměřila na potvrzení následující hypotézy:

S ohledem na národnostní a náboženskou homogenitu české společnosti, jednorozměrnost stranické soutěže a dosavadní politickou praxi je pro Českou republiku vhodnější konkurenční model demokracie.

Pro doplnění hypotézy jsem si položila i několik dílčích otázek, které jsem se pak v průběhu práce pokusila zodpovědět. Obhajobě hypotézy byla věnována zejména praktická část práce, zahrnující pátou, šestou a sedmou kapitolu. Předchozí teoretická část, zabývající se převážně výkladem Lijphartovy koncepce a výběrovými kritérii demokratických modelů pak sledovala naplnění dalších (sekundárních) stanovených cílů. Hypotéza byla ověřována především pomocí analýzy národnostního, náboženského a sociopolitického složení obyvatelstva České republiky a dále také rozborem příkladů dosavadního problematického fungování demokratické vlády u nás.

Tuto hypotézu se mi, dle mého názoru, podařilo prokázat. Konkurenční model demokracie je totiž obzvláště vhodný pro společnosti homogenní, s minimálním počtem štěpných linií, z nichž dominantní bývá obvykle pouze jedna – socioekonomická. Všem těmto charakteristikám česká společnost vyhovuje. Z hlediska národnostního složení ji lze označit jako homogenní, neboť více než 90 % obyvatelstva tvoří národnost česká. Největší národnostní menšinou je národnost moravská (necelá 4 %), kterou však ani nelze považovat za národnostní menšinu v pravém slova smyslu - nesplňuje totiž základní kritéria kulturní a jazykové odlišnosti. Význam náboženské štěpné linie je vzhledem k nízké religiozitě poměrně malý. Jediná v současné době relevantní politická

strana, která ve svém programu vychází z křesťanských hodnot (KDU-ČSL) se musela po revoluci přizpůsobit všeobecnému trendu a profilovat se převážně na ekonomických tématech. Navíc, jak vyplývá z volebních výsledků strany, celkový počet hlasů, které strana obdržela v zatím posledních volbách (2006), se ani zdaleka neblíží celkovému počtu věřících v zemi (podíl činí pouze asi 11 %). S ohledem na malý počet národnostních menšin je i působení politických stran zastupujících národnostní minority velmi omezené. To je dle mého názoru posíleno i jejich nízkou politickou angažovaností a neochotou se politicky organizovat a zapojit se do hlavního politického dění. V současné době zde existuje pouze jeden politický subjekt založený na etnickém základě, a to strana Moravané. Její volební zisky však neustále klesají a dopad jejího působení je zanedbatelný. Nejdůležitější štěpnou linií je socioekonomická linie, jejíž význam se upevnil již v průběhu devadesátých let, kdy se většina politických stran byla nucena vymezit na pravolevé ose. To bylo přirozeným důsledkem porevoluční ekonomické transformace, která výrazně zvýšila sociální diferenciaci společnosti. Volebním kampaním dnes převážně dominují ekonomická témata.

Dalším důležitým argumentem ve prospěch konkurenční demokracie jsou negativní zkušenosti s dosavadním nastavením politického systému - konkrétně poměrným volebním systémem, který produkuje patové výsledky a znemožňuje tak sestavení stabilní a akceschopné vlády. Od roku 1996 (kdy se konaly první volby do Poslanecké sněmovny) do zatím posledních voleb 2006 se ani jednou nepodařilo vítězné straně získat v parlamentu stabilní většinu. Realizace vládních návrhů tak častokrát závisela na vůli pouhých několika poslanců. Takové podmínky pak nahrávají mnohým negativním jevům, s nimiž má česká politická scéna bohaté zkušenosti: korupčnímu jednání či přeběhlictví. Konkurenční model je zde vhodný i s ohledem na charakter místní politické kultury, která rozhodně nevytváří zrovna příznivé podmínky k aplikaci konsenzuálního modelu. Chování českých politických elit bohužel do značné míry reflektuje i hodnoty vyznávané většinovou českou společností, poznamenanou desetiletím komunistické nadvlády. Změna politické kultury v prostředí nakloněné politické spolupráci bude patrně záležitostí dlouhodobou. Řešením těchto problémů by tudíž dle mého názoru mohla být změna volebního systému na čistě většinový, který by umožnil sestavit silnou a akceschopnou vládu, která bude mít příležitost k realizaci volebního programu. Je však nutno konstatovat, že zavedení většinového systému se s ohledem na neúspěšné pokusy o prosazení volební reformy koncem devadesátých let jeví jako dosti nereálné. Navrhovaná volební reforma usilující o zavedení poměrného

systemu s většinovými účinky a v současné době projednávaná politickými stranami, se tudíž v tomto případě zdá být vhodným kompromisem. Tím by se Česká republika nasměřovala spíše ke konkurenčnímu modelu, který by, dle mého názoru, lépe vyhovoval jejím potřebám. Spolu s tímto tvrzením tak lze odpovědět i na jednu z doplňujících otázek položených v úvodu (*Korespondují navrhované varianty nového volebního systému s konkurenčním modelem?*). Domnívám se, že do určité míry ano. Poměrný volební systém s většinovou premií totiž preferuje především akceschopnost (jakožto hlavní atribut konkurenčního modelu) před reprezentativitou (která je vlastní konsensuálnímu modelu). Existují různé varianty těchto systémů, které se svou disproporcionalitou ve prospěch vítěze téměř vyrovnají klasickým většinovým systémům. Avšak navrhované varianty pro Českou republiku neumožňují vítězné straně sestavit skutečně silnou vládu, založenou na silné parlamentní většině jako čistě většinové systémy. Přesto je ale hlavní kritérium vládní akceschopnosti splněno, a tudíž dle mého názoru nejsou vybrané varianty v otevřeném rozporu s Lijphartovým většinovým modelem. Na další z otázek (*Je v případě České republiky možnost uplatnění konkurenčního modelu vůbec reálná?*) jsem již částečně odpověděla v předešlém textu. Tedy, s ohledem na neúspěch volební reformy z období opoziční smlouvy (která by tehdy skutečně znamenala obrat ke konkurenčnímu modelu), se v současné době zavedení čistě většinového volebního systému zdá jako velice nepravděpodobné. Se značnými problémy se však patrně bude potýkat i návrh reformy právě projednávaný, jelikož s ním nesouhlasí opoziční strany ČSSD a KSČM, ale dokonce i koaliční KDU-ČSL. Jak se bude diskuze vyvíjet do budoucna je ale zatím těžké odhadnout.

Další otázka (*Kam je možné v rámci Lijphartovy typologie zařadit současnou Českou republiku?*) byla zodpovězena v rámci třetí kapitoly. Česká republika je v tomto směru poněkud zapeklitým případem, neboť co do přítomnosti jednotlivých charakteristických znaků obou demokratických modelů ji nelze jednoznačně zařadit k ani jednomu z nich. Jedná se tudíž o jakýsi hybridní systém, který hlavní znaky modelů kombinuje. Na druhou stranu ale lze říci, že přítomné konsensuální znaky jsou pouze produktem nyní využívaného poměrného volebního systému, a pokud by tedy došlo k jeho změně ve prospěch většinového, mohla by se Česká republika zařadit mezi konkurenční demokracie. Co se týče otázky (*Jaká kritéria bychom měli zohlednit při výběru modelu demokracie pro Českou republiku?*), ta byla rozebrána ve druhé kapitole. Zde jsem konstatovala, že zásadním kritériem pro výběr by měl být charakter

společnosti daného státu. Protože například konsensuální model je vytvořen na míru společnostem heterogenním se zastoupením různých menšin, kdežto homogenní společnosti takové uspořádání systému vzhledem k absenci takových konfliktních linií nepotřebují. Navíc, konsensuální model vyžaduje k bezproblémovému fungování i příhodnou politickou kulturu, která v České republice bohužel chybí. Je ale potřeba si uvědomit, že při výběru mezi konkurenčním a konsensuálním modelem hrají významnou roli i subjektivní preference (zejména mezi akceschopností a reprezentativitou). Má práce jimi byla pochopitelně ovlivněna také, ale přesto bych chtěla podotknout, že neefektivita dosavadního vládnutí (neakceschopnost) a s tím související úprava volebního systému by měla být v současnosti prvořadým tématem politické diskuse, které nutně vyžaduje řešení. A i pokud bychom naopak preferovali reprezentativitu (tedy zachování současného d'Hondtova systému) je třeba připomenout, že ani tento volební systém není tak úplně „reprezentativní“ neboť je do určité míry disproporční ve prospěch větších stran na úkor těch menších. Na otázku (*Je konsensuální model skutečně univerzální a nejlepší model demokracie, jak tvrdí Lijphart?*) bych odpověděla asi tak, že nikdy nemůžeme prosazovat jediný univerzální model demokracie, neboť podmínky (ať už kulturní, demografické, politické či jiné), které do značné míry určují, jestli bude model úspěšně fungovat nebo ne, se v každé zemi velmi liší.

Téma změny volebního systému je tedy s ohledem na právě probíhající politickou diskusi stále otevřené. Pokud bude v nejbližší době skutečně odsouhlasen a přijat nový volební systém (tedy vybraná řecká varianta), bylo by pak do budoucna jistě zajímavé zkoumat do jaké míry jsme se přiblížili (či vzdálili) Lijphartovým demokratickým modelům a jak „změněný“ politický systém vyhovuje jejich jednotlivým znakům. S odstupem času by bylo též vhodné zkoumat vliv změny volebního systému na celkovou stabilitu politického systému a efektivitu vlády v ČR. Za úspěchy mé bakalářské práce je možné považovat skutečnost, že se mi snad podařilo alespoň trochu komplexněji zpracovat toto dosud českou odbornou veřejností poněkud opomíjené téma. Překážkou pro mě však byla zejména obtížná dostupnost některých zahraničních zdrojů k obecnému tématu modelů demokracie, kterých existuje opravdu obrovské množství a které by bylo možné využít k prezentaci odlišných pohledů na tuto problematiku. Také některé dle mého názoru důležité Lijphartovy články z odborných periodik, které jsou citovány jinými autory, nejsou vůbec dostupné ani v internetových databázích.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Internetové:

Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství, k 31. 12. 2008. In: Český statistický úřad, [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/$File/c01t01.pdf) (29. 3. 2009)

Hlasování Poslanecké sněmovny. 44. schůze, 103. hlasování, 19. prosince 2008, <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48562>

Hlasování Poslanecké sněmovny. 47. schůze, 16. hlasování, 19. prosince 2008, <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48578>

Hlasování Poslanecké sněmovny. 48. schůze, 114. hlasování, 4. února 2009, <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48695>

Kauza Morava v ČSSD: Dryml sháněl kompromitující informace na kolegyni. IHNED, 30. prosince 2008, <http://domaci.ihned.cz/c1-31984980-kaucha-morava-v-cssd-dryml-shanel-kompromitujici-informace-na-kolegyni>

Koaliční smlouva mezi ODS, KDU-ČSL a SZ. In: Občanská demokratická strana, http://www.ods.cz/docs/dokumenty/3koalicni_smlouva.pdf (30. 1. 2009)

Obyvatelstvo. In: Český statistický úřad, http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide (29. 3. 2009)

Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem. In: Český statistický úřad, http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem (30. 11. 2008)

Přehledně: Vše o kauze kolem Jana Moravy. IHNED, 8. září 2008, <http://domaci.ihned.cz/c1-27333470-prehledne-vse-o-kauche-kolem-jana-moravy>

Seznam politických stran a hnutí. In: Ministerstvo vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/SearchResult.aspx?type=0&status=123> (29. 11. 2008)

Stručný politický program strany Moravané. In: Moravané, politická strana, <http://www.moravane.cz/program.php> (29. 11. 2008)

Topolánek: připravujeme tři možné změny volebního systému. IDNES, 27. srpna 2008, http://zpravy.idnes.cz/topolanek-pripravujeme-tri-mozne-zmeny-volebniho-systemu-po2-/domaci.asp?c=A080827_155712_domaci_dp

Topolánek uvítal Čunkovu rezignaci ve vládě. IHNEDE, 12. ledna 2009, http://domaci.ihned.cz/c3-32627080-002000_d-topolanek-uvital-cunkovu-rezignaci-ve-vlade

Ústava České republiky (1/1993 Sb.). In: Zákoník, <http://www.zakonik.net/ustava-ceske-republiky/volby-do-poslanecke-snemovny-se-konaji-tajnym.html> (22. 2. 2009)

Výsledky voleb. In: Volební server Českého statistického úřadu, <http://www.volby.cz> (29. 11. 2008)

Zjišťování národnosti ve sčítání lidu, domů a bytů v období 1921-2001. In: Český statistický úřad, [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/\\$File/Kapitola1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/$File/Kapitola1.pdf) (29. 11. 2008)

Tištěné:

RETEROVÁ, Sylvie: *Volební reforma v ČR v letech 1998-2000.* Přednáška k předmětu Politický systém ČR 1. ze 4. prosince 2008, KPES FF UP Olomouc.

LITERATURA

BELKO, Marián, 2004: *Vývoj volebního systému v českých zemích od roku 1848.* In: CHYTÍLEK, Roman – ŠEDO, Jakub (eds.): *Volební systémy.* Brno: Masarykova univerzita.

CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel, 2007: *Politický systém České republiky: historie a současnost.* Praha: Portál.

ČERVENKA, Jan, 2004: *Současný stranický systém z perspektivy konfliktních linií.* In: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti.* Sestavil Daniel Kunštát. Praha: SOÚ.

DAHL, Robert A., 1995: *Demokracie a její kritici.* Praha: Victoria Publishing.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Česká republika – konsensuální nebo majoritní model demokracie?* Politologická revue, 8, 2002, č. 1, s. 3-21.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír, 2004: *Demokracie : teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír, 2004: *Konfliktní demokracie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

KLÍMA, Michal: *Skrytá tichá velká koalice*. Politologický časopis, 6, 1999, č. 2, s. 170-181.

KLÍMA, Michal, 2003: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.

KUNŠTÁT, Daniel – BALÍK, Stanislav: *Analýza příčin porážky ODS v krajských a senátních volbách II.*. In: IHNED, <http://domaci.ihned.cz/c1-31115640-kompletni-zneni-analyzy-podle-ktere-uz-ods-nemusi-nikdy-vyhrat-volby> (21. 2. 2009)

LIJPHART, Arend: *Consociational Democracy*. World Politics, 21, 1969, č. 2, s. 207-255. (www.ebscohost.com)

LIJPHART, Arend, 1984: *Democracies: Patterns of Majoritarian & Consensus Government in Twenty-One Countries*. London: Sage.

LIJPHART, Arend, 1994: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. New York: Oxford University Press.

LIJPHART, Arend: *Majority Rule In Theory And Practice: The Tenacity Of A Flawed Paradigm*. International Social Science Journal, 43, 1991, č. 3, s. 483-492. (<http://www.ebscohost.com>)

LIJPHART, Arend, 1999: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty- Six Countries*. New Haven: Yale University Press.

NORRIS, Pippa, 2004: *Electoral Engineering: Voting Rules And Political Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.

NOVÁK, Miroslav, 2001: *Jakou demokracii pro nové demokracie?: konsenzuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno: Masarykova univerzita.

NOVÁK, Miroslav: *Proč je konkurenční model demokracie pro Českou republiku vhodný?* In: Centrum pro ekonomiku a politiku, <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=153&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a> (29. 11. 2008)

PECHÁČEK, Štěpán – NĚMEC, Jan: *Návrhy změn volebního systému do Poslanecké sněmovny: analýza a alternativní pojetí*. In: Parlamentní institut, <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=30247> (30.1. 2009)

PŠEJA, Pavel, 2005: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno: CDK.

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2000: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.

SARTORI, Giovanni, 2001: *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.

SCHMIDT, Manfred G.: *Political Performance And Types Of Democracy: Findings From Comparative Studies*. *European Journal of Political Research*, 41, 2002, č. 2, s. 147-160. (<http://www3.interscience.wiley.com>)

STRMISKA, Maxmilián, 2006: *Český stranický systém v letech 1998-2006: několik postřehů k fungování semipolarizované soustavy*. In: *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Sestavil Břetislav Dančák a Vít Hloušek. Brno: Masarykova univerzita.

ŠEDO, Jakub: *Patové situace a volební systém pro volbu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Příspěvek na konferenci pořádané 6. 5. 2008, kterou

pořádala brněnská pobočka The European Law Students' Association (ELSA) ve spolupráci s dalšími partnery

http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/sedo_patove_volby.pdf (30. 1. 2009)

Abstrakt

Konkurenční a konsensuální demokracie. Jaký model pro Českou republiku?

Tato bakalářská práce se zabývá aplikací Lijphartovy koncepce demokratických modelů na podmínky českého politického systému. V rámci v úvodu stanovené hypotézy se pak autorka pokouší prezentovat argumenty ve prospěch aplikace modelu konkurenční demokracie v České republice. Práce se rovněž věnuje teoretickému výkladu Lijphartovy typologie, kritériím, která je třeba vzít v potaz při výběru jednotlivých modelů, a také se snaží zařadit český politický systém v jeho současné podobě k jednomu z těchto modelů. V práci je poukázáno na skutečnost, že uspořádání českého politického systému, tak jak bylo vytvořeno po pádu komunistického režimu v roce 1989, je pro potřeby české společnosti s ohledem na její náboženský, národnostní a sociopolitický charakter naprosto nevhodné. Důsledkem toho je neefektivní vládnutí, vyplývající z nestabilních a slabých koaličních vlád, neschopných realizovat svůj volební program. Řešením problému by podle autorky bylo zavedení většinového volebního systému, který by zajistil akceschopnější vládu. Avšak vzhledem k současnému stavu diskuse o volební reformě, která čistě většinový systém zcela vyloučila, je v práci věnován prostor i zhodnocení dopadu uvažovaných variant nového volebního systému na stabilitu demokratického vládnutí v České republice.

Klíčová slova: model demokracie, Arend Lijphart, Česká republika, konkurenční demokracie, konsensuální demokracie, efektivita, volební systém, volební reforma

Majoritarian And Consensus Democracy. Which Model For The Czech Republic?

This Bachelor's thesis deals with the application of Lijphart's conception of democratic models on the Czech political system. With regard to the hypothesis set in the introduction, the author tries to give arguments in favor of the application of the majoritarian model in the Czech Republic. The thesis is also devoted to the theoretical explanation of Lijphart's typology, to the criteria that need to be considered when choosing the particular model, and it tries to classify the current Czech political system in terms of this typology. The author points out, that the form of constitutional order which emerged after the fall of the communist regime in 1989, is not suitable for the Czech society because it does not reflect its religious, national and sociopolitical structure. The consequence of this is ineffective governing that is the result of unstable and weak coalition governments which are unable to implement their election programs. According to the author, the best solution would be to introduce the majoritarian electoral system that would produce more effective government. However, with respect to the current state of discussion about the electoral reform, which rejects the application of the classical majoritarian electoral system, the thesis also deals with the evaluation of the impact of considered variants of a new electoral system on stability of democratic governing in the Czech Republic.

Key words: model of democracy, Arend Lijphart, Czech Republic, majoritarian democracy, consensus democracy, effectiveness, electoral system, electoral reform